ΠΕΤΡΟΣ ΚΡΟΠΟΤΚΙΝ

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

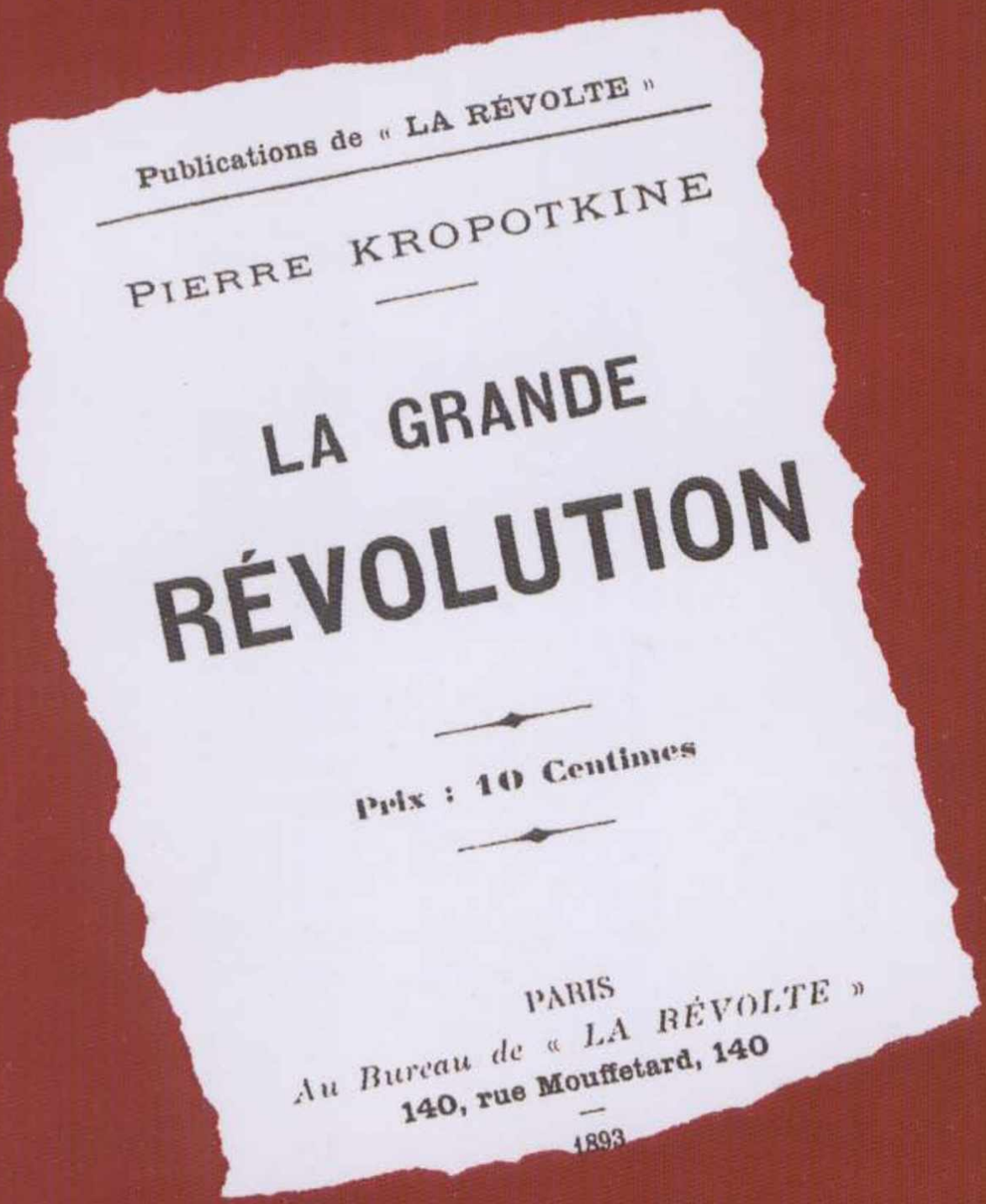
Publications de « LA RÉVOLTE »

PIERRE KROPOTKINE

LA GRANDE

RÉVOLUTION

Prix : 10 Centimes

PARIS

Au Bureau de « LA RÉVOLTE »

140, rue Mouffetard, 140

1893

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Άρδην

ΠΕΤΡΟΣ ΚΡΟΠΟΤΚΙΝ
Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Μετάφραση

Σοφία Μπέλλητα

Σημειώσεις και
επιμέλεια μετάφρασης

Γιάννης Καρύτσας

Το κείμενο του Κροπότκιν αποτελεί μια περίληψη του μεγάλου του έργου "Η Μεγάλη Γαλλική Επανάσταση. 1789 - 1793" (η έκδοσή του έχει προαναγγελθεί από τις Εκδόσεις "Ελεύθερος Τύπος") και γράφτηκε το 1889 με την ευκαιρία των 100 χρόνων από την Γαλλική Επανάσταση.

* * * *

- Οι σημειώσεις με την ένδειξη (1), (2).... είναι του Πέτρου Κροπότκιν.

- Οι σημειώσεις που βρίσκονται μετά το τέλος του κειμένου του Κροπότκιν είναι δικές μας.

* * * *

Εκδόσεις **ΑΡΔΗΝ**
Φυλής 88, 104 34 - ΑΘΗΝΑ

Φωτοστοιχειοθεσία & Σελιδοποίηση

ΑΡΔΗΝ

Εκτύπωση:
Μ. ΑΝΔΡΙΚΟΣ - Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ Ο.Ε.
Διονύσου 6, 104 42 - ΑΘΗΝΑ

Βιβλιοδεσία:
Θ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ - Π. ΡΟΔΟΠΟΥΛΟΣ Ο.Ε
Ορφέως 200, 122 41 - ΑΙΓΑΛΕΩ

Α' Εκδοση: Ιανουάριος 1996

ISBN 960-7575-01-6

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Η Γαλλία γιόρτασε με λαμπρότητα την εκατοστή[1] επέτειο της Επανάστασης.

Αφού αποσιώπησε για πολύ καιρό αυτή την Επανάσταση και αποδοκίμασε αυτούς που έδωσαν τον ενθουσιασμό τους, την ατίθαση ενέργειά τους και τη ζωή τους για το μεγάλο σκοπό της χειραφέτησης του ανθρωπίνου γένους, η μπουρζουαζία οικειοποιείται σήμερα την Επανάσταση και το έργο της· η ημέρα της πτώσης της Βαστίλλης[2] έχει μετατραπεί σε μία εθνική γιορτή·[3] η εκατονταετηρίδα της Γαλλικής επανάστασης δοξάσθηκε με μία επίδειξη που θα μείνει στην ιστορία.

Οι εργάτες ακολούθησαν το ρεύμα. Στις μεγάλες γιορτές υπάρχει κάτι το μεταδοτικό: "η χαρά της ζωής" καταλαμβάνει τις μάζες· ακόμη

και οι πιο αδιάφοροι προσελκύονται· και στις 14 Ιουλίου[2] η αγροτική και εργατική Γαλλία γιορτάζει μαζύ με την επίσημη Γαλλία.

Και πράγματι, η 14η Ιουλίου αποτελεί μία μεγάλη επαναστατική ημερομηνία μέσα στην ιστορία της ανθρωπότητας. Αυτήν ακριβώς την ημερομηνία, το Παρίσι των ξυπόλητων εξεγείρεται. Κατανοεί τη δύναμή του και δείχνει στις μελλοντικές γενιές ότι και οι σταθερότερες κυβερνήσεις γκρεμίζονται μπροστά στην πίεση των ασυγκράτητων λαϊκών μαζών. Τι άλλο ήταν οι μεγάλες ημέρες του '48[4] και του '71[5] παρά μόνον επαναλήψεις της 14ης Ιουλίου; Οι καρδιές μας δεν πάλλονται ακόμη μπροστά στη διήγηση των προετοιμασιών του Πραξικοπήματος της Αυλής και της αφύπνισης των προαστείων, που σφυρηλατούν τις λόγχες τους, πυρπολούν τα διαπύλια[6] και εφορμούν εναντίον του σκοτεινού φρουρίου[2], που φοβέριζε το Παρίσι με τα κανόνια του και που μέσα στους πύργους του στέναζαν τα θύματα του Παλιού Καθεστώτος; Πόσοι νέοι άνθρωποι κάθε εθνικότητας δεν αισθάνθηκαν την επαναστατική φλόγα να φουντώνει μέσα στις φλέβες τους στη θύμηση αυτών των γεγονότων;

Αλλά, αν γιορτάζουμε την Επανάσταση, δεν έχουμε πει ακόμη την αλήθεια γι' αυτήν τη σημαντικότερη εξέγερση μέσα στην πολύχρονη εξελικτική πορεία της παγκόσμιας ιστορίας. Δεν έχουμε πει την αλήθεια για εκείνες τις πράξεις που έχουν πνιγεί κάτω από το κύμα των επίσημων ψευδών και των μύθων της μπουρζουαζίας, των

επινοημένων με σκοπό την απόκρυψη από το λαό του επαναστατικού διδάγματος που θα μπορούσε να αντληθεί από τη μεγάλη εποποιΐα.

Το αστικό και το Γιακωβίνικο[7] ψεύδος διαστρέφουν το έργο του λαού μέσα στην Επανάσταση. Ας προσπαθήσουμε, λοιπόν, να αποκαταστήσουμε το αληθινό νόημα της λαϊκής ενεργητικότητας.

Δύο μεγάλα ρεύματα προετοίμασαν και έκαναν την Επανάσταση. Το ένα δοξάζεται στους επίσημους λόγους. Εμείς πρέπει να υπενθυμίσουμε το άλλο, που αποσιωπάται ηθελημένα, επειδή ήταν αναρχικό. Το πρώτο, αυτό της θεωρίας, γεννήθηκε μέσα στη μπουρζουαζία. Το δεύτερο, αυτό της δράσης, αναπτύχθηκε μέσα στους κόλπους των λαϊκών μαζών, μέσα στους χωρικούς των κάμπων και μέσα στους προλετάριους των μεγαλουπόλεων. Και η Επανάσταση δεν ήταν παρά η αλληλοϋποστήριξη και η συνάντηση αυτών των δύο ρευμάτων μέσα στα πλαίσια ενός σκοπού, που ήταν κατ' αρχάς κοινός.

Η Επανάσταση ήταν αυτή η αιφνίδια ανατροπή των θεσμών, που για αιώνες ήταν βαθειά ριζωμένοι μέσα στη γη, που φαίνονταν τόσο ακλόνητοι, τόσο αμετάβλητοι, ώστε ακόμη και οι δυναμικότεροι μεταρρυθμιστές δεν τολμούσαν να τους αμφισβητήσουν. Ήταν η πτώση, ο θρυμματισμός όλης της θεσμισμένης πραγματικότητας, κοινωνικής, θρησκευτικής, πολιτικής, οικονομικής, που για αιώνες χαρακτήριζε τη Γαλλία . Ήταν ο

θρυμματισμός των υπαρχουσών ιδεών και των τρεχουσών εννοιών που αφορούσαν όλες τις εκδηλώσεις και τις πολυσύνθετες σχέσεις του συνόλου των ανθρώπων. Ήταν, επίσης, η εκκόλαψη των νέων αντιλήψεων για τις σχέσεις μεταξύ των πολιτών, των καινούργιων ιδεών που διαδόθηκαν διαμέσου της Ευρώπης, αναστατώνοντας τον πολιτισμένο κόσμο και κληροδοτώντας στον επόμενο αιώνα το δικό τους σύνθημα, τα δικά τους προβλήματα, την επιστήμη τους και τη δική τους οικονομική και ηθική ανάπτυξη.

Αλλά, ποιά ήταν, λοιπόν, αυτή η ιδέα που εκκολαπτόταν στους κόλπους της μπουρζουαζίας; Για να κρίνουμε τη σημασία, την αξία και την ουσία της, ας δούμε τα αποτελέσματά της.

Τα οργανωμένα, αστυνομικά και συγκεντρωτικά Κράτη, που διαιρούν την Ευρώπη και τους λαούς της, είναι δημιούργημα της επαναστατικής μπουρζουαζίας του 1789. Το συγκεντρωτικό κράτος, αυτός ο φοβερός μηχανισμός που κινητοποιεί, υπό την εξουσία του κεφαλαίου, εκατομμύρια ανθρώπων σε πολεμικές επιχειρήσεις και εκατομμύρια πυροβόλων, που θα ξεράσουν το θάνατο, θα ποτίσουν με αίμα τα πεδία των μαχών, θα φέρουν στα χωράφια την καταστροφή και στις οικογένειες το πένθος· αυτές οι περιοχές που καλύπτονται από ένα δίκτυο διαχειριστών, υπάκουων στις διαταγές μίας κεντρικής βούλησης και διορισμένων από τις Βουλές των αντιπροσώπων· αυτή η υπακοή των πολιτών στο νόμο· αυτή η λατρεία του νόμου, του κοινοβουλίου, του δικαστηρίου και των ενεργειών τους· αυτό

το δίκτυο σχολείων που υποστηρίζονται ή διευθύνονται από το Κράτος για να ενισχύσουν τη λατρεία της εξουσίας και την παθητική υπακοή· οι οικονομικά ισχυροί, αυτοί οι βασιλιάδες του χρήματος που κρατούν μέσα στα πουγγιά τους τη μοίρα των λαών, καθόσον είναι ικανοί να παρακινούν ή να συγκρατούν την πολεμική ορμή των κυβερνώντων· αυτή η βιομηχανία που συντρίβει κάτω από τους τροχούς της τον εργάτη, που της τον παραδίδει ευλαβικά το έθνος για την ευόδωση των κερδοφόρων δραστηριοτήτων της· αυτό το εμπόριο που συσσωρεύει τον πλούτο στα χέρια των σφετεριστών της γής, των ορυχείων και των εργοστασίων· αυτή η επιστήμη, τέλος, που ενώ εκατονταπλασιάζει τις παραγωγικές δυνάμεις της ανθρωπότητας, απελευθερώνοντας συνολικά τη σκέψη, ταυτοχρόνως θέλει να τις υποτάξει στη δικαιοδοσία των ισχυρότερων. Όλα αυτά, λοιπόν, δεν υπήρχαν πριν την Επανάσταση, αλλά αποτελούσαν το όνειρο της Αγγλικής και της Γαλλικής μπουρζουαζίας πολύ πριν το 1789.

Είχαν συλλάβει και μελετήσει αυτή την πολιτική και οικονομική οργάνωση πολύ καιρό πρίν την έκρηξη της Επανάστασης. Μπορεί κάποιος να την αναγνωρίσει αυτή την πολιτική και οικονομική οργάνωση μέσα σε χιλιάδες συγγράμματα -βιβλία και φυλλάδια- απ' όπου οι άνθρωποι της Επανάστασης άντλησαν πολύ αργότερα την έμπνευσή τους, την εσκεμμένη ενεργητικότητά τους.

Η Γαλλική μπουρζουαζία γνώριζε αυτό που ήθελε. Το ιδεώδες της ήταν να δημιουργήσει

ένα σύνταγμα πάνω στα πρότυπα του αγγλικού συντάγματος· να περιορίσει το Βασιλιά στο να βάζει απλώς την υπογραφή του· να παραδώσει την εξουσία στα χέρια του αστικού κοινοβουλίου· να συγκεντροποιήσει την κυβέρνηση, κατά τον τρόπο της αρχαίας Ρώμης, και να της αναθέσει την αρμοδιότητα για τους φόρους, για τα δικαστήρια, για τις στρατιωτικές δυνάμεις, για τα σχολεία και για το εμπόριο όλης της επικράτειας· να διακηρύξει την ελευθερία των εμπορικών συναλλαγών, να αφήσει ελεύθερο το έδαφος για την εκμετάλλευση του εργάτη, που θα είναι ανυπεράσπιστος μπροστά στους εκμεταλλευτές του. Όλα αυτά θα επιτελούνταν υπό την προστασία του Κράτους, που θα ευνοούσε τον πλουτισμό των ιδιωτών και τη συγκέντρωση μεγάλων περιουσιών εν ονόματι της ισότητας στην υποταγή και της ελευθερίας στην μονοπωλιακή κερδοσκοπία.

Όταν παρουσιάσθηκε η ευκαιρία για να πραγματοποιήσει το όνειρό της, η μπουρζουαζία, ισχυρή λόγω της γνώσης της και του πολιτικού της ιδεώδους και χωρίς τον παραμικρό δισταγμό, κινητοποιήθηκε με μία αδιάκοπη και συνειδητή ενεργητικότητα, που ποτέ δεν είχε ο λαός, γιατί του έλειπε ένα εσκεμμένο και επεξεργασμένο ιδεώδες, ικανό να αντιταχθεί στο ιδεώδες της μπουρζουαζίας.

Αλλά, για την επίτευξη του σκοπού της μπουρζουαζίας απαιτούνταν η δύναμη -η φυσική δύναμη-, η αφοσίωση, η περιφρόνηση του θανά-

του απέναντι στους εχθρούς. Χρειαζόταν να κινητοποιηθούν οι μάζες για να προχωρήσουν εναντίον των παλιών θεσμών, για να πραγματοποιήσουν το έργο της κατεδάφισης. Χρειαζόταν μαζύ με τις ιδέες και η δράση.

Αυτό το ρεύμα της δράσης γεννήθηκε μέσα στους κόλπους του λαού. Στην αρχή, η μπουρζουαζία το υποβοηθούσε και καλούσε τη λαϊκή δύναμη να επιτεθεί εναντίον της Μοναρχίας, υπολογίζοντας ότι αργότερα, όταν ο λαός θα δρούσε εναντίον των προνομίων της Τρίτης Τάξης[8], θα μπορούσε να δαμάσει τη λαϊκή ορμή.

Είναι, λοιπόν, αυτόν τον παντοδύναμο λαϊκό αγώνα που αγνοούν στους επίσημους λόγους. Αυτήν την εξέγερση, που διήρκησε τέσσερα χρόνια και που επέτρεψε στη μπουρζουαζία να πολεμήσει και να νικήσει τη Βασιλεία, την αναφέρουν με πόνο, με μία λύπη στα χείλη· την αποκαλούν "αξιολύπητη υπερβολή, υπερβολή των ληστών".

Το έργο αυτών που οι παππούδες μας ονόμαζαν αναρχικούς, το έργο που ήταν πράγματι αναρχικό ως προς την ουσία του και ως προς τις μεθόδους του, και το οποίο οι αστοί ιστορικοί αποσιωπούν, θα επιχειρήσουμε να το κάνουμε γνωστό σε γενικές γραμμές, εκφράζοντας τη λύπη μας που δεν μπορούμε να εισέλθουμε σ' όλες τις λεπτομέρειες από τις οποίες η κάθε μία έχει τη δική της σπουδαιότητα. Θα προσπαθήσουμε να το γνωστοποιήσουμε στους σημερινούς αναρχικούς, διότι η μελέτη των αγώνων του πα-

ρελθόντος αποτελεί το καλύτερο μάθημα για τους αγωνιστές του αύριο.

Η βασική ιδέα της μπουρζουαζίας για την πολιτική ήταν η αντιπροσωπευτική κυβέρνηση μέσα σ' ένα παντοδύναμο Κράτος, ικανό να διαχειρίζεται όλη τη ζωή των πολιτών, ένα Κράτος όπως ακριβώς το είχαν σκεφθεί οι νομομαθείς της αρχαίας Ρώμης.

Για την οικονομία, η βασική ιδέα της μπουρζουαζίας ήταν εξίσου σαφής. Η γαλλική μπουρζουαζία είχε διαβάσει και μελετήσει τον Τυργκό[9] και τον Άνταμ Σμίθ[10], τους δημιουργούς της πολιτικής οικονομίας. Γνώριζε ότι στην Αγγλία οι θεωρίες τους είχαν ήδη εφαρμοσθεί και ζήλευε τους πέραν της Μάγχης γείτονές της για την ισχυρή οικονομική τους οργάνωση καθώς και για το πολιτικό τους σύνταγμα. Ονειρευόταν την εκμετάλλευση του εδαφικού πλούτου, που παρέμενε ανεκμετάλλευτος στα χέρια των γαιοκτημόνων, και είχε ως συμμάχους της σ' αυτή της τη βλέψη την αγροτική μικρομπουρζουαζία, μία σημαντική δύναμη μέσα στα χωριά ακόμη και πριν την Επανάσταση, η οποία πολλαπλασίασε τον αριθμό της. Διέβλεπε ήδη την ανάπτυξη, με τη βοήθεια της μηχανής, της βιομηχανίας και της παραγωγής, διαισθανόταν το εμπόριο και την εξαγωγική δραστηριότητα στις πέρα από τους ωκεανούς αποικίες, στις αγορές της Αμερικής, διαισθανόταν τις μεγάλες επιχειρήσεις και, τέλος, τις κολοσσιαίες περιουσίες.

Αλλά, για να γίνουν αυτά χρειαζόταν, κατ' αρχάς, να συντριβούν τα δεσμά που κρατούσαν τους

χωρικούς δεμένους με τη γη· χρειαζόταν να απελευθερωθούν από τη δουλοπαροικία για να εγκαταλείψουν το χωριό και να συσσωρευθούν στην πόλη, ούτως ώστε να μεταφερθεί ο πλούτος, αλλάζοντας αφεντικό, στα ταμεία των βιομηχάνων και αυτών των ίδιων των "ελεύθερων" πια χωρικών να τους λείπει ακόμη και το ψωμί.

Χρειαζόταν τάξη στα οικονομικά του Κράτους για να πληρώνονται ευκολότερα οι φόροι και να είναι πιό προσοδοφόροι στο θησαυροφυλάκιο. Χρειαζόταν αυτό που υποκριτικά ονομάζουμε "ελευθερία του εμπορίου και της βιομηχανίας"· καθόλου συντεχνίες, πρωτομάστορες (jurandes)[11] και προσωπικές κυριαρχίες που παρεμποδίζουν την εκμετάλλευση· καθόλου κρατικοί επόπτες που εμποδίζουν τη γεννώμενη βιομηχανία· καθόλου εσωτερικά τελωνεία, ούτε απαγορευτικοί νόμοι. Απόλυτη ελευθερία των συναλλαγών.

Και για να πραγματοποιηθούν όλα αυτά, η μπουρζουαζία έπρεπε να συντρίψει την εξουσία της Αυλής, της Αριστοκρατίας και του Κλήρου, να οργανώσει το Κράτος και να αναλάβει τη διεύθυνσή του.

Ιδού, λοιπόν, το πρόγραμμα της μπουρζουαζίας στα πρόθυρα της Επανάστασης· ένα πρόγραμμα σαφώς καθορισμένο, όπου όλα συνέχονται, εναρμονίζονται και συμπληρώνονται.

Οπωσδήποτε, θα ήταν άδικο να υποστηρίξουμε ότι οι αστοί κινούνταν αποκλειστικά από αυστηρώς εγωϊστικούς σκοπούς.

Οι καλύτεροι αντιπρόσωποι της Τρίτης Τάξης

είχαν πιεί απ' αυτή την υπέροχη πηγή της φιλοσοφίας του 18ου αιώνα, από την οποία αναδύθηκαν όλες οι μετέπειτα μεγάλες ιδέες. Το εξόχως επιστημονικό πνεύμα αυτής της φιλοσοφίας, ο κατά βάθος ηθικός χαρακτήρας της, τότε ακόμη που περιγελούσε τη συμβατική ηθική, η εμπιστοσύνη της στο νου, στη δύναμη και στο μεγαλείο του ελεύθερου ανθρώπου που ζει ανάμεσα σε ίσους και το μίσος της για τους δεσποτικούς θεσμούς ξαναβρίσκονται στους επαναστάτες. Από που αλλού, λοιπόν, θα αντλούσαν τη δύναμη της πίστης, που την επιβεβαίωσαν κατά τη διάρκεια του αγώνα; Πρέπει, επίσης, να αναγνωρίσουμε ότι αυτοί οι ίδιοι που εργάσθηκαν περισσότερο για την πραγματοποίηση του προγράμματος του πλουτισμού πίστευαν ειλικρινά πως ο πλουτισμός των ιδιωτών θα ήταν το καλύτερο μέσο για να πλουτίσει όλο τό έθνος.

Αλλά, όσο μεγάλες και αν ήταν οι αφηρημένες ιδέες της ελευθερίας, της ισότητας και της ελεύθερης προόδου που ενέπνεαν τους πιο ειλικρινείς αντιπροσώπους της μπουρζουαζίας του 1789-1793, είναι με βάση το πρακτικό τους πρόγραμμα, με βάση τις εφαρμογές της θεωρίας τους που πρέπει να τους κρίνουμε.

Η αφηρημένη ιδέα παραμένει ασαφής ως προς το πως θα εκφρασθεί μέσα στα γεγονότα της πραγματικής ζωής. Κοιτάξτε τους σοσιαλιστές των ημερών μας που αντλούν την έμπνευσή τους, τον ενθουσιασμό τους από το μεγαλείο της κοινής ιδέας, από την ευτυχία των μαζών. Αλλά, τι

διαφορά αντιλήψεων υπάρχει στις θεωρίες τους για την εφαρμογή αυτού του ιδεώδους! Για κάποιους ο σοσιαλισμός είναι η απελευθέρωση του ανθρωπίνου γένους, ενώ για άλλους σημαίνει απλώς μία βελτίωση των μισθών. Επί πλέον, μεταξύ αυτών των δύο ακραίων τοποθετήσεων λαμβάνουν χώρα πλείστες παραλλαγές του τρόπου με τον οποίο πρέπει να εφαρμοσθεί το σοσιαλιστικό ιδεώδες. Η αφηρημένη ιδέα μπορεί να αποτελέσει την αφορμή για πολύ διαφορετικά προγράμματα. Δεν είναι, λοιπόν, στο επίπεδο της ιδέας, αλλά σ' αυτό του προγράμματος που πρέπει να κατευθύνουμε την κρίση μας.

Αν, λοιπόν, από τη μία πλευρά είναι δίκαιο να αναγνωρίζουμε ότι η μπουρζουαζία του 1789 εμπνεόταν από τις ιδέες της ελευθερίας και της ισότητας, της οικονομικής, πολιτικής και θρησκευτικής απελευθέρωσης, πρέπει, από την άλλη, να υπογραμμίσουμε ότι αυτές οι ιδέες, όταν συγκεκριμενοποιούνταν, εκφράζονταν προγραμματικά με τον εξής διττό τρόπο: πρώτον, απεριόριστη ελευθερία στη χρησιμοποίηση όλου του φυσικού πλούτου και στην εκμετάλλευση της ανθρώπινης εργασίας, χωρίς καμία εγγύηση για τα θύματα αυτής της εκμετάλλευσης· δεύτερον, συγκέντρωση των εξουσιών για να εξασφαλισθεί και να στερεωθεί η ελευθερία της εκμετάλλευσης, δηλαδή το Κράτος των Γιακωβίνων, μία δουλική απομίμηση του Ρωμαϊκού Κράτους.

Και ο λαός; Ποιά ήταν η δική του ιδέα;

Ο λαός είχε και αυτός αντλήσει από τη φιλο-

σοφία του αιώνα. Οι ιδέες των μεγάλων στοχαστών, συστηματοποιημένες, αναπτυγμένες και εκλαϊκευμένες στη Γαλλία, διαπερνούσαν ανεπαίσθητα τα μυαλά αυτών που μοχθούσαν με το αλέτρι, με το αμόνι ή με τη λίμα. Εμπνέονταν από τις μεγάλες αρχές της ελευθερίας, επιθυμούσαν ένα ευτυχισμένο μέλλον για όλους. Και όταν ξαναδιαβάζουμε τα κείμενα της εποχής, εκπλησσόμαστε από το πλήθος των ξεκάθαρων σοσιαλιστικών και κομμουνιστικών ιδεών, που προωθήθηκαν μέσα στο λαό από αστούς, όπως ο Σιεγές[12] ή ο Μπρισό[13], που είχε πει, πριν από τον Προυντόν, ότι "Η ιδιοκτησία είναι κλοπή".

Μία ασαφής έμπνευση κομμουνισμού και αναρχίας διήγειρε τις λαϊκές μάζες. Για να πεισθεί κανείς γι' αυτό, θα αρκούσε νε ξαναδιαβάσει τον Ρουσσώ, τα φιλοσοφικά συγγράμματα και τα αισιόδοξα μυθιστορήματα αυτής της εποχής.

Αλλά, ενώ στους κόλπους των αστών όλες οι ιδέες της απελευθέρωσης εκφράζονταν με ένα συνολικά επεξεργασμένο πρόγραμμα για την πολιτική και οικονομική οργάνωση της κοινωνίας, κανείς δεν παρουσίαζε στο λαό αυτές τις ολικά επεξεργασμένες ιδέες παρά μόνο με τη μορφή μιας σειράς αρνήσεων, χωρίς ποτέ να του μιλήσουν γι' αυτό που θα αντικαθιστούσε τους καταργημένους θεσμούς. Μιλούσαν στο λαό, αποφεύγοντας τις διευκρινίσεις, όπως ακριβώς κάνουν πολλοί σοσιαλιστές των ημερών μας. Συνειδητά ή όχι έμοιαζαν να υποστηρίζουν: "Για

ποιό λόγο να μιλήσουμε στο λαό για τον τρόπο με τον οποίο θα οργανωθεί αργότερα! Διαθέτει μόνον τη δύναμη της επίθεσης, την ενεργό διάθεση για κατάλυση των απηρχαιωμένων θεσμών. Αυτό μόνο ζητάμε απ' αυτόν· όσο για τα άλλα ζητήματα, θα δούμε αργότερα πως θα τα διευθετήσουμε".

Δε μιλούσε ποτέ κανείς στο λαό για το μέλλον. Έμοιαζαν να φοβούνται μήπως ελαττωθεί η επαναστατική ενεργητικότητά του και δεν απέβλεπαν παρά μόνο στα αισθήματά του. Κατάγγελλαν τις καταχρήσεις και έλεγαν στο λαό: "Ξεσηκώσου! Όλα θα διευθετηθούν προς το καλύτερο!". Πόσοι σοσιαλιστές και αναρχικοί παλεύουν ακόμη για τον ίδιο σκοπό! Ανυπόμονοι να επισπεύσουν την ημέρα της εξέγερσης, επεξεργάζονται, ακόμη, θεωρίες στην απόπειρά τους να οργανώσουν τη μελλοντική κοινωνία!

Και η λαϊκή ιδέα, επίσης, εκφραζόταν μόνο αρνητικά: "Να κάψουμε τα τετράδια των χρεών! Κάτω η δεκάτη! Κάτω η Madame Veto[14]! Οι αριστοκράτες στην κρεμάλα!". Αλλά, σε ποιόν θα ανήκε η ελεύθερη γή; Σε ποιόν θα ανήκε η δύναμη του κράτους , που έφευγε από τα χέρια της Madame Veto και καθίστατο μ' ένα πρωτοφανέρωτο τρόπο, μέσα στα χέρια των Γιακωβίνων, μία τρομερή εξουσία;

Είναι αμφίβολο ακόμη και το εάν ετέθησαν αυτά τα ερωτήματα. Και μόνον αργότερα, κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, μίλησαν γι' αυτά τα ζητήματα στο λαό, σκοπεύοντας να τον μετα-

στρέψουν -ή καλύτερα να τον διαστρέψουν- προς το αστικό ιδεώδες.

Αλλά, όσο ισχυρό και αν είναι αυτό το ιδεώδες, το χωρίζει ακόμη μία άβυσσος από την πραγμάτωσή του. Η μπουρζουαζία θα παρέμενε εντελώς ανίσχυρη, εάν ο λαός δεν της παρείχε τη δυναμή του, την επαναστατική του ορμή, τις εξεγέρσεις του, τη Ζακερί[15] του, που επέτρεψαν στους αστούς να καταλύσουν το Παλιό Καθεστώς.

Οι ιστορικοί μας μίλησαν με έμφαση για την 14η Ιουλίου[2], για την επαναστατική κινητοποίηση των αστών στις αρχές της Επανάστασης. Δεν πρόκειται παρά για ένα μύθο που κατασκευάσθηκε αργότερα. Αντιθέτως, εκείνο που μας εξέπληξε σε όλες μας τις μελέτες για την Επανάσταση είναι η νομιμοφροσύνη της μπουρζουαζίας απέναντι στη Βασιλική εξουσία, η νομιμοφροσύνη της πριν το 1789, η νομιμοφροσύνη της μετά το 1789 και μέχρι τον Ιούνιο του 1792[16]. Για έναν Επρεμεσνίλ[17] πόσο μεγάλο πλήθος δουλοπρεπών!

Τότε που η Επανάσταση μαίνεται, που η Ανατολική Γαλλία φλέγεται, που ο λαός παντού σπάει τα δεσμά του, η στάση της μπουρζουαζίας είναι σιχαμερή. Μπορεί κάποιος απλώς να ρίξει μια ματιά στις ακόλουθες γραμμές της "Επανάστασης" του Εντγκάρ Κινέ[18] (κεφάλαιο πρώτο, σελίδα 342) :

"Το 1792, η Λέσχη των Γιακωβίνων είναι ακόμη εντελώς φιλοβασιλική· θέλει να αποπέμ-

ψει τον Μπιγιώ-Βαρέν[19] που τόλμησε να αμφισβητήσει τη Μοναρχία. Τον ίδιο καιρό, ο Ροβεσπιέρος[20], περίπου τρεις μήνες πριν την πτώση της Μοναρχίας, θέτει στα σοβαρά το ερώτημα: "Τι είναι η Δημοκρατία;". Καθ' όλη τη διάρκεια της Νομοθετικής[21], όταν, μακρυά από το Βήμα, εκπαιδεύει το λαό μέσα από την εφημερίδα του, υπερασπίζεται μέχρις εσχάτων τη Συνταγματική Μοναρχία. Ούτε μία λέξη που θα μπορούσε να προετοιμάσει το λαό για την ανατροπή που ερχόταν. Και μόνο την 7η Ιουλίου του 1792, δηλαδή δυόμισυ μόλις μήνες πριν την Ανακήρυξη της Δημοκρατίας[22], οι δημοκράτες δίνουν μέσα στη Νομοθετική τον όρκο να υπηρετούν τη Δημοκρατία"(1).

Αυτά το 1792. Αλλά, τι ήταν το 1789; Για μας είναι ξεκάθαρο ότι η δύναμη της επίθεσης προήλθε από τον εξεγερμένο λαό. Χωρίς αυτόν δεν θα είχε γίνει η Επανάσταση.

Διαβεβαιώνοντας ότι οι χωρικοί και οι προλετάριοι των πόλεων έκαναν μόνοι τους την Επανάσταση, ερχόμαστε σε αντίθεση με τους ιστορικούς. Αυτοί πιστεύουν ότι η μπουρζουαζία εκδήλωσε τον επαναστατικό της χαρακτήρα από το ξεκίνημα της Επανάστασης και κατόρθωσε να πάρει με το μέρος της το λαό. Αλλά, ας ξαναδιαβάσει κάποιος αυτούς τους ιστορικούς χωρίς να φενακισθεί από τις πομπώδεις εκφράσεις τους, ας ερευ-

---

(1). Για να επιβεβαιώσετε την ορθότητα του γεγονότος, μπορείτε να συμβουλευθείτε τον Μονιτέρ.[23]

νήσει καλύτερα τα γεγονότα παρά τα συμπεράσματα των ιστορικών, και τότε, εν αντιθέσει προς τον δήθεν επαναστατικό χαρακτήρα της, θα εκπλαγεί από τη δειλία της μπουρζουαζίας.

Αν η ελευθερία δεν είχε άλλους υπερασπιστές, θα βρισκόμασταν ακόμη υπό την κυριαρχία του Παλιού Καθεστώτος. Η μπουρζουαζία υπέμενε, χωρίς να εξεγείρεται, το δεσποτισμό και την αλαζονεία της Αυλής όχι μόνον πριν το 1789, αλλά ακόμη και το 1789 και το 1790, εν τω μέσω της Επανάστασης· η στάση της είναι σχεδόν δουλοπρεπής. Η γλώσσα της Συνέλευσης είναι ειλικρινά ανυπόφορη. Οι αναφορές της προς το Βασιλιά γίνονται μ' ένα δουλικό ύφος. Η Συνέλευση δεν ενθαρρύνεται παρά μόνον όταν η Βασιλική εξουσία κάμπτεται, κονιορτοποιείται από τα κτυπήματα του λαού.

Επί τέσσερα ολόκληρα χρόνια, οι αστοί δεν κάνουν τίποτε άλλο παρά να ακολουθούν, εκόντες άκοντες, τη λαϊκή επαναστατική έξαρση. Και ενώ ήδη κατα το 1793 ο Δήμος του Παρισιού είναι, κατά το μάλλον ή ήττον, κομμουνιστικός, δε βλέπουμε το Ροβεσπιέρο και τους άλλους να προτείνουν το Αγγλικό Σύνταγμα;

Αλλά, ας μην βιαζόμαστε. Ας επανέλθουμε στο 1789.

Ο μύθος που με επιμέλεια μας έφτιαξαν για την 14η Ιουλίου είναι αρκετά γνωστός:

"Η Εθνοσυνέλευση συνεδρίαζε. Μετά από δύο μήνες δισταγμών, οι τρεις τάξεις -ο Κλήρος, οι Ευγενείς και η Τρίτη Τάξη- βρίσκονταν ενωμέ-

νες. Η εξουσία γλυστρούσε από τα χέρια της Αυλής.

Τότε προετοιμάζεται το πραξικόπημα. Το συγκεντρωμένο γύρω από το Παρίσι πλήθος θα διαλύσει τη Συνέλευση. Την 11η Ιουλίου, η Αυλή αποφασίζει να δράσει. Ο Νεκέρ[24] αποπέμπεται από το Υπουργείο και εξορίζεται. Την 12η Ιουλίου, το μαθαίνει το Παρίσι· οι πολίτες ξεχύνονται στους δρόμους, μεταφέροντας την προτομή του Νεκέρ. Στο Παλάτι, ο Ντεμουλέν[25] αγορεύει· ξεφυλλίζουν τα δένδρα για να σχηματίσουν το πράσινο εθνόσημο. Ξεσηκώνουν τα προάστεια, που σφυρηλατούν 50.000 λόγχες σε 36 ώρες· προχωρούν προς τη Βαστίλλη, που μετά από λίγο κατεβάζει τις γέφυρές της.....Η Επανάσταση πέτυχε την πρώτη της νίκη.

Το νέο διαδίδεται στην επαρχία και προκαλεί παντού ανάλογες εξεγέρσεις. Διεισδύει στα χωριά και οι πύργοι των αρχόντων πυρπολούνται. Τότε ο Κλήρος και οι Ευγενείς παραιτούνται, τη νύχτα της 4ης Αυγούστου[26], από τα φεουδαρχικά τους δικαιώματα. Η φεουδαρχία έπαυσε να υπάρχει.

Εάν οι χωρικοί εξεγείρονται ακόμη, δεν είναι παρά ληστές μισθοδοτούμενοι από την Αυλή ή από τους Άγγλους, που ενδιαφέρονται να διατηρείται η αταξία. Γι' αυτό οι πατριώτες των δημοτικών αρχών θέλουν να θέσουν ένα τέλος στην αναρχία, εκτελώντας τους ληστές. Και άν η Επανάσταση συνεχίζεται, αιτία είναι οι Αριστοκράτες και η Αυλή που δε θέλουν να υποταχθούν στις

μεγάλες αρχές του 1789. Επίσης, ανακηρύσσεται η Δημοκρατία και οι επαναστατικές ομάδες αρχίζουν να αλληλοσφάζονται, έως ότου ο Θέρμιδορ[27] φέρει στην εξουσία την αντίδραση".

Αυτός είναι ο μύθος της μπουρζουαζίας.

Λοιπόν, από την αρχή μέχρι το τέλος αυτός ο μύθος είναι ψευδής. Ψευδής ως προς την αφήγηση των γεγονότων και διπλά ψευδής ως προς την ερμήνευσή τους.

Η Επανάσταση δε χρονολογείται από την 14η Ιουλίου. Είχε αρχίσει από τον Ιανουάριο του 1789 ή καλύτερα από το χειμώνα του 1788.

Αν οι διαμαρτυρίες, το 1788, των Parlements[28] είχαν μία κάποια σημασία, δεν οφειλόταν βέβαια στους βλάκες που επιδίδονταν σε ρητορείες κοντά στις αυλές των δικαστηρίων. Ήταν η παρέμβαση του λαού που προσέδωσε, μερικές φορές, σ' αυτές τις διαμαρτυρίες έναν επιβλητικό και επαναστατικό χαρακτήρα. Σε πολλά μέρη, οι εργάτες των πόλεων, επωφελούμενοι από τις διαμάχες μεταξύ των κυβερνώντων, εξεγείρονταν, ελπίζοντας να τελειώνουν με τους αριστοκράτες εκμεταλλευτές.

Η Βασιλεία δε θα είχε συγκαλέσει τις Γενικές Τάξεις[29], αν είχε να αντιμετωπίσει μόνον τις πλατωνικές διαμαρτυρίες των κυρίων των Parlements.

Αλλά, ήταν ο λαός που συγχρόνως ξεσηκωνόταν. Το "άγριο θηρίο", ο "λυσσασμένος ελέφαντας" (έτσι χαρακτηρίζει ο κύριος Τεν[30] το λαό, με μία αναμφιβόλως...ακαδημαϊκή γλώσσα) δυνάμωνε τη φωνή του. Έπρεπε αυτό το "θηρίο" να το δαμάσουν. Αλλά, η Αυλή αισθανόταν ανί-

κανη για ένα τέτοιο εγχείρημα, χωρίς την αρωγή της μπουρζουαζίας. Αποφάσισε, λοιπόν, να συγκαλέσει τους αντιπροσώπους της μπουρζουαζίας.

Εξ άλλου, ο λαός, από το χειμώνα του 1788, δεν πλήρωνε πλέον τα χρέη στους άρχοντες. Είναι αληθές ότι ενθαρρυνόταν να μην τα πληρώνει από τους αστούς. Αληθεύει, επίσης, ότι η μπουρζουαζία του 1789 είχε την ευθυκρισία να κατανοήσει πως, χωρίς μία λαϊκή εξέγερση, δε θα επικρατούσε ποτέ πάνω στην απόλυτη Μοναρχική εξουσία. Εννοείται, ακόμη, ότι ο λαός ωθήθηκε στην εξέγερση από κάποιες συζητήσεις των Συνελεύσεων των Ευγενών, που συζητούσαν ήδη την κατάργηση των φεουδαρχικών δικαιωμάτων. Οι Επαναστάσεις δεν είναι αποτέλεσμα της απόγνωσης, όπως μας διαβεβαιώνουν οι Μπλανκιστές[31], που φρονούν ότι από το μέγιστο κακό μπορεί να γεννηθεί το καλό. Αντιθέτως, ο λαός του 1789 είχε διαβλέψει κάποια λάμψη της προσεχούς του απελευθέρωσης και γι' αυτό εξεγειρόταν μ' όλη του την καρδιά.

Αλλά, δεν αρκούσε να ελπίζει· έπρεπε να ενεργήσει, να πληρώσει με το τομάρι του τις πρώτες εξεγέρσεις, αυτές που προετοιμάζουν τις Επαναστάσεις. Μία τέτοια κινητοποίηση δεν μπορούσε να προέλθει παρά μόνον από το λαό και όχι από τη μπουρζουαζία.

Τότε που ακόμη η στάση τιμωρούνταν με φοβερά βασανιστήρια και με απαγχονισμούς, οι χωρικοί ήδη εξεγείρονταν.

Από το Νοέμβριο του 1788, αυτές οι εξεγέρσεις γενικεύονται τόσο στο ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο. Βεβαίως, όλο και περισσότερο μετατρέπονται σε συλλογικά ενεργήματα, στο βαθμό που ο λαός αποκτά μεγαλύτερο θάρρος. Η γενίκευσή τους φαίνεται και από τις αναφορές των επιστατών που γράφουν προς τον Υπουργό ότι θα είναι αδύνατο, αν χρειασθεί, να κατασταλούν. Όλες αυτές οι εξεγέρσεις γίνονται χωρίς μάταιες αγορεύσεις, αλλά με καλά ρόπαλα. Αν τις εκτιμήσουμε ξεχωριστά, καμία δεν είναι από μόνη της σημαντική· όλες μαζύ, όμως, υποσκάπτουν το Κράτος εκ θεμελίων.

Τον Ιανουάριο γινόταν οι εκλογές· συνέτασσαν τα Τετράδια των Παραπόνων. Αλλά ο χωρικός αδιαφορεί για κάτι τέτοια. Σαν πρακτικός άνθρωπος που είναι πρωτίστως δεν βασίζεται στους αντιπροσώπους του· εξεγείρεται. Αρνείται τις αγγαρείες προς τον άρχοντα και προς το Κράτος. Πότε εδώ και πότε εκεί κάποιος άρχοντας εκτελείται από τις Jacques, από τις μυστικές, δηλαδή, ενώσεις που αναδύονται αυθόρμητα μέσα από τους κόλπους των μαζών, χωρίς κανονισμούς και κεντρική οργάνωση, και που συγκροτούνται μέσα σε μυστικές συνεδριάσεις από κάποιους φίλους που γνωρίζονται και δρουν από κοινού. Οι φοροεισπράκτορες αντί για χρήματα εισπράττουν ροπαλιές· η γή των αρχόντων καταλαμβάνεται και καλλιεργείται.

Και αυτές οι εξεγέρσεις, πολύ πιο φοβερές απ' όσο είχαν προβλέψει, πολλαπλασιάζονται σ' όλη

τη Γαλλία, κυρίως στην Ανατολική, στη Βορειοανατολική και στη Νοτιοανατολική. Ο Τεν[30] υπολογίζει ότι πριν την 14η Ιουλίου είναι περισσότερες από τρεις εκατοντάδες, όπως διαπίστωσε, ερευνώντας τα εθνικά αρχεία. Αν μιλούσαμε για τρεις χιλιάδες εξεγέρσεις δε θα είμασταν, πιθανώς, υπερβολικοί, αναλογιζόμενοι ότι τα αρχεία κάηκαν το 1793 με διάταγμα της Συμβατικής[32].

Ο Σασέν[33] έχει χίλιες φορές δίκαιο να υποστηρίζει ότι, ακόμη και εάν το Παρίσι είχε νικηθεί την 14η Ιουλίου, τα φεουδαρχικά δικαιώματα θα είχαν εξαφανισθεί. Οι χωρικοί δεν τα αναγνώριζαν πλέον και θα χρειαζόταν ένας κανονικός πόλεμος εναντίον κάθε χωριού ξεχωριστά για να παλινορθωθούν.

Η φεουδαρχία είχε δεχθεί το θανατηφόρο κτύπημα αρκετό καιρό πριν το θέατρο των Βερσαλλιών[34] δονηθεί από τις αναμφιβόλως θαυμάσιες, μα συγχρόνως αδύναμες, αγορεύσεις, που οι ιστορικοί επιμελώς διέσωσαν για μας.

Το Παρίσι μπορούσε να μείνει ήσυχο, όταν η αγροτική Γαλλία είχε ήδη ξεσηκωθεί; Βέβαια, φυλλασσόταν καλά με το στράτευμα, παρά ταύτα όμως σημειώθηκαν ταραχές. Τον Απρίλιο, το Παρίσι εξεγειρόταν εναντίον του εργοστασίου του Ρεβεγιόν[35], του ένθερμου υποστηρικτή της λιμοκτονίας των εργατών και των φτωχών, και κάθε εβδομάδα παρατηρούνταν αυθόρμητα ξεσπάσματα. Η μπουρζουαζία ενθάρρυνε το λαό, χαρούμενη που ανακάλυψε σ' αυτόν μία ισχυρή βοήθεια για να υπερασπίσει τις διεκδικήσεις της.

Φθάνει ο μήνας Ιούνιος. Οι τρεις Τάξεις συγκαλούνται και η μπουρζουαζία κερδίζει την πρώτη της κοινοβουλευτική νίκη. Αλλά, η Αυλή προετοιμάζει το πραξικόπημα. Αποκλείονται οι έξοδοι και οι ουσάροι θα εισβάλουν αιφνιδίως και βιαίως στη Συνέλευση και θα διασκορπίσουν τους αντιπροσώπους.....

Εμείς, που γνωρίσαμε την 18η Μπρυμαίρ[36] και την 2α Δεκεμβρίου[37], γνωρίζουμε καλά αυτό που θα συνέβαινε. Οι αντιπρόσωποι θα διαμαρτύρονταν και θα υποχωρούσαν, ενώ οι υποκινητές θα συλλαμβάνονταν και θα φυλακίζονταν στη Βαστίλλη. Οι επαναστάτες αστοί δεν είχαν πλέον αυταπάτες για το θάρρος των εντολοδόχων τους και κατανόησαν την αναγκαιότητα να ξεσηκώσουν το λαό του Παρισιού για να εμποδίσει το Πραξικόπημα.

Προκαλεί απορία στους κυρίους δημοκράτες να το αναγνωρίσουν αυτό σήμερα. Τους δημιουργεί απέχθεια να ομολογήσουν την πηγή της δύναμής τους. Αλλά, πρέπει οπωσδήποτε να υποκύψουν. Είναι μέσα στα κακόφημα καφενεία των προαστείων που οι παππούδες τους αναζήτησαν βοήθεια, κολακεύοντας τους εργάτες, προσπαθώντας να τους εξαπατήσουν με υποσχέσεις για Ελευθερία, Ισότητα και Σοσιαλισμό, δηλαδή "ψωμί για όλους· ευημερία για όλους", και θωπεύοντας αυτούς που σήμερα περιφρονούν. Οι παππούδες των σημερινών δημοκρατών τσούγκριζαν τα ποτήρια μ' αυτούς που τώρα ονομάζουν συρφετό, μ' αυτούς που είχαν τη δύναμη,

τη μόνη ικανή να νικήσει το Βασιλιά, την Αυλή, την Αριστοκρατία.

Και ο λαός του Παρισιού την ελευθερία του ήθελε. Με τα όνειρα της Ελευθερίας ένοιωθε την καρδιά του να σκιρτά. Αλλά, συγχρόνως χρειαζόταν και ψωμί, γιατί τα παιδιά πήγαιναν για ύπνο με άδεια κοιλιά. Ο λαός των προαστείων επιθυμούσε να γεμίσει με μολύβι τους αριστοκράτες και όλους τους πλούσιους. Αλλά, επιθυμούσε επίσης να πυρπολήσει τα διαπύλια[6], να λεπλατήσει τις σιταποθήκες και τις οιναποθήκες των εμπόρων. Και πολύ πριν η μπουρζουαζία βρει έναν Καμίλ Ντεμουλέν[25] για να κραυγάσει "Στα όπλα!", ο λαός του Παρισιού είχε ήδη ξεσηκωθεί.

Ο Νεκέρ[24] αποπέμφθηκε την 11η Ιουλίου. Το Παρίσι πληροφορήθηκε την αποπομπή του την 12η Ιουλίου. Αλλά, ήδη την 8η Ιουλίου (συμβουλευτείτε γι' αυτό τον Μονιτέρ·[23] όχι την ανατύπωση) είχε συμβεί ένας ξεσηκωμός ανάμεσα στους άνεργους[38] εργάτες, που ασχολούνταν με τις επιχωματώσεις της Μονμάρτης. Την 10η Ιουλίου είχε χυθεί αίμα και την ίδια ημέρα το γραφείο των διαπυλίων της Λεωφόρου Αντέν καιγόταν και έτσι το ψωμί και το κρασί εισέρχονταν στο Παρίσι χωρίς να πληρωθούν τα διαπύλια. Ποιός ξέρει αν ο Ντεμουλέν θα εκφωνούσε ποτέ τον τολμηρό λόγο του, εάν δεν αισθανόταν την υποστήριξη των λαϊκών μαζών; Ποιός ξέρει αν θα μπορούσε να υπάρξει αυτός ο λόγος, εάν δεν εμπνεόταν από το μεγαλειώδη ξεσηκωμό;

Ο λαός του Παρισιού έθραυε τα δεσμά του. Στο πρώτο προσκλητήριο έτρεξε να οπλισθεί. Και πρώτα-πρώτα εξασφάλισε το ψωμί, λεηλατώντας το μοναστήρι των Λαζαρινών και αποστέλλοντας 32 άμαξες με σιτάρι στις αγορές· γιατί δεν διεξάγεται πόλεμος με άδεια κοιλιά. Μετά ο λαός σφυρηλατεί τις λόγχες του και δύο ημέρες αργότερα το φρούριο που φοβέριζε το Παρίσι έπεφτε κάτω από την πίεση της λαϊκής έξαρσης.

Αλλά, ο λαός δε μισούσε μόνον τους αριστοκράτες. Η οργή του στρεφόταν επίσης και κατά των πλουσίων, που ήταν υπαίτιοι για το λιμό. Και για δύο συνεχείς ημέρες το Παρίσι των πλουσίων λεηλατούνταν από το Παρίσι της φτωχολογιάς.

Εν τω μεταξύ, η μπουρζουαζία. αφού είχε χρησιμοποίησει το λαό, άρχισε από τόσο νωρίς να σκέπτεται τρόπους και μέσα για να τον συγκροτήσει. Εξοπλίζεται με τουφέκια ενάντια στις λόγχες. Βλέποντας καθαρότερα και μακρύτερα, οργανώνεται εναντίον του λαού, τη στιγμή που συγχρόνως οργανωνόταν εναντίον της Βασιλείας, και, όπως αναφέρουν οι σύγχρονοι ιστορικοί, "μερικά σωτήρια παραδείγματα αρκούν για να αποτρέψουν τη λεηλασία και για να επαναφέρουν τους ληστές στην τάξη".

Ο λαός, αυτός ο χθεσινός σύμμαχος, μετατράπηκε τώρα σε "ληστές". Υπερήφανος για τη νίκη του εναντίον της Βασιλείας, βρισκόταν τώρα κάτω από τη νέα εξουσία των μπουρζουάδων.

Αυτή η ιστορία της 14ης Ιουλίου είναι η ιστορία

του λαού μέσα στην Επανάσταση.

Σύμμαχος σήμερα· ληστής αύριο. Σύμμαχος την 5η Οκτωβρίου[39] και την 10η Αυγούστου[40]· ληστής, άγριο θηρίο και λυσσασμένος ελέφαντας στο μεσοδιάστημα. Θύμα, γιατί δεν γνώριζε από την αρχή πως θα χρησιμοποιούσαν τη νίκη του!

Όταν το Παρίσι κατέλαβε τη Βαστίλλη, οι αγροτικές περιοχές ήταν εντελώς ξεσηκωμένες. Αλλά, ο πόλεις δεν είχαν ακόμη κινητοποιηθεί. Δεν κινητοποιήθηκαν παρά αφού έμαθαν την επιτυχία της εξέγερσης στην πρωτεύουσα.

Εκείνες οι πόλεις δεν έμοιαζαν με τις σημερινές. Κατά το Μεσαίωνα, είχε συγκροτηθεί σ' αυτές μία κληρονομική αριστοκρατία αστών, που διαχειριζόταν τις δημοτικές υποθέσεις και τους δημοτικούς πόρους. Αισχροκερδούσε, πλούτιζε εις βάρος της πόλης και το γλυκό παρέμενε στις ίδιες ελάχιστες οικογένειες, περνώντας από πατέρα σε γιο. Στις αγροτικές περιοχές, αυτές οι οικογένειες είχαν ακόμη και δούλους. Πλούσιοι αστοί και ευγενείς είχαν, επί πλέον, και τα φεουδαρχικά τους δικαιώματα πάνω στους κατοίκους των πόλεων, παντρεύονταν μεταξύ τους, κληροδοτούσαν την περιουσία τους στα παιδιά τους ή την πουλούσαν, ενώ ο τεχνίτης πλήρωνε φόρους στον άρχοντά του, είτε αυτός ήταν ευγενής είτε αστός, όπως ακριβώς και ο χωρικός στα χωριά.

Τα Δημαρχεία ήταν φωλιές των αριστοκρατών και των γραμματέων, με τη βοήθεια των οποίων οι γαιοκτήμονες και οι πλούσιοι αστοί χαλιναγωγούσαν τον "όχλο". Γι' αυτό ο λαός δε

ζητούσε τίποτε άλλο παρά να πυρπολεί αυτά τα άντρα της δουλείας.

Οι αστοί είχαν και αυτοί με τη σειρά τους τα δικά τους παράπονα. Αυτοί οι άνθρωποι, άπληστοι για πλουτισμό, ξεκινούσαν να φτιάξουν τα πλούτη τους με το εμπόριο και τη βιομηχανία. Έβλεπαν με φθονερό μάτι την έπαρση των ευγενών και την εξαίρεσή τους απο την πληρωμή φόρων. Ονειρευόταν επίσης τη δημιουργία της μεγάλης βιομηχανίας, την ελευθερία στην εκμετάλλευση και γι' αυτό έβλεπαν σαν εμπόδιο τις επαγγελματικές συντεχνίες[41]. Διότι το καλύτερο καθεστώς εκμετάλλευσης για τα συμφέροντα των αφεντικών υπάρχει όταν μπορούν να αντιμετωπίζουν ξεχωριστά, απομονωμένα τον κάθε εργαζόμενο.

Αυτές οι συντεχνίες των τεχνιτών, που άλλοτε ήταν τόσο ισχυρές ώστε να αντιπροσωπεύουν την όλη οργάνωση της εργασίας μέσα στη Κοινότητα, θα μπορούσαν να μετασχηματισθούν σε νέους θεσμούς, κατάλληλους για τις ανάγκες της εργοστασιακής βιομηχανίας. Όμως, κάτι τέτοιο δε συνέφερε τη μπουρζουαζία που απαιτούσε "την ελευθερία των συναλλαγών", δηλαδή την ανεμπόδιστη ελευθερία στην εκμετάλλευση κάθε προλετάριου ξεχωριστά.

Το μίσος του λαού ενάντια στον αστικό και γαιοκτημονικό φεουδαρχισμό και το μίσος της μικρομπουρζουαζίας ενάντια στους ευγενείς και στις συντεχνίες συνενώθηκαν. Επίσης, όταν διαδόθηκε στην επαρχία η άλωση της Βαστίλλης,

οι προλετάριοι εξεγέρθηκαν, απηυδησμένοι ήδη από τη διστακτικότητα της Συνέλευσης, παρακινημένοι από τις μεγάλες ιδέες της απελευθέρωσης, της Ελευθερίας και της Ισότητας, και κολακευμένοι από τη μικρομπουρζουαζία. Οι πόλεις της Αλσατίας, της Λωρραίνης και του Ντοφινέ, οι πόλεις γενικά της Ανατολικής Γαλλίας, εξεγέρθηκαν. Τα Δημαρχεία κατελήφθησαν με ορμητικές εφόδους· τα παλιόχαρτα κάηκαν και οι παλιές "καλές" οικογένειες κυνηγήθηκαν. Οι αγγαρείες, η δεκάτη και όλες οι περιττές θεσμίσεις της φεουδαρχίας εξαφανίσθηκαν, τόσο στις πόλεις όσο και στα χωριά.

Οι λαϊκές μάζες χόρεψαν πάνω στα ερείπια, φύτεψαν τα δένδρα της Ελευθερίας και επέστρεψαν στις τρώγλες τους. Αλλά, η μπουρζουαζία δεν ήταν ευχαριστημένη με τόσο λίγο. Επωφελήθηκε της ευκαιρίας και, τόσο στην επαρχία όσο και στο Παρίσι, εξοπλίσθηκε αμέσως, οργάνωσε τις εθνοφρουρές της, κατέλαβε τα Δημαρχεία και επέβαλε τη δική της εξουσία πάνω στα ερείπια της παλιάς. Και ενώ ο λαός ήθελε να συνεχίσει το έργο του και να διευρύνει περισσότερο την Επανάσταση, βρέθηκε υπό την εξουσία ενός νέου αφέντη, που η δύναμή του ήταν διαφορετική απ' αυτήν της γκρεμισμένης εξουσίας. Βρέθηκε μπροστά στην ένοπλη δύναμη της αστικής εθνοφρουράς, που ήταν πιο φοβερή από τους λίγους στρατιώτες της Βασιλικής Γερμανίας.

Η μπουρζουαζία του 1789 είχε ένα τολμηρό σχέδιο. Να εξοπλίσει τις αστικές εθνοφρουρές

που θα χρησιμοποιούνταν ως πρόχωμα εναντίον του λαού και εναντίον της Βασιλείας· να καταλάβει τα Δημαρχεία· να δημιουργήσει "το σεβασμό προς την ιδιοκτησία"· να καταλάβει την Κρατική εξουσία και να την αναδιοργανώσει σύμφωνα με τις βασικές ιδέες του δικού της προτάγματος.

Γι' αυτό, δεν της αρκούσε να έχει υπό την εξουσία της το Στρασβούργο, τη Λυών, τη Μασσαλία κ.λ.π. Έπρεπε να κυριαρχήσει μέσα σε κάθε κοινότητα και να επιτελέσει σ' όλες τις μικρές κοινότητες ό,τι είχε διαπράξει μέσα στις μεγάλες πόλεις.

Αλλά, ποιός μπορούσε να πραγματοποιήσει ένα τέτοιο έργο; Ποιός μπορούσε να εξοπλίσει τις εθνοφρουρές; Οπωσδήποτε, όχι η Εθνοσυνέλευση. Μόνον η πρωτοβουλία των ίδιων των κατοίκων ήταν ικανή γι' αυτόν τον εξοπλισμό. Αλλά, αυτοί οι κάτοικοι, βυθισμένοι στα μικροσυμφέροντα των εργαστηρίων τους, δεν αυτοδραστηριοποιούνταν. Ελάχιστα ενδιαφέρονταν γι' αυτά που συνέβαιναν στη Γαλλία.

Οι αστοί του 1789 δε χαρακτηρίζονταν από την ανοησία των σημερινών εξουσιαστών, που πιστεύουν ότι μπορούν να επιτύχουν τα πάντα με τη χρήση αιφνιδιαστικών διαταγμάτων. Αντελήφθησαν ότι έπρεπε να δραστηριοποιηθούν μέσα σε κάθε κοινότητα, χωρίς να περιμένουν τίποτε από το Παρίσι. Ο Ντυπόρ[42] και άλλοι ανέλαβαν αυτό το έργο και το υλοποίησαν ως εξής: περίπου απο τον Ιανουάριο, οι Ανατολικές επαρχίες

φλέγονταν. Άγνωστοι απεσταλμένοι, που παρουσιάζονταν μπροστά στον ίδιο το λαό, διέτρεχαν τα χωριά, παροτρύνοντας τους κατοίκους να εξεγερθούν. Όταν τα συνηθισμένα μέσα δεν επαρκούσαν, παρουσιάζονταν ως κομιστές πλαστών διαταγμάτων της Εθνοσυνέλευσης, που διέταζαν να μην πληρώνουν πια τίποτε και να καταλαμβάνουν τη γη των γαιοκτημόνων. Άλλοι εμφάνιζαν πλαστά διατάγματα του Βασιλιά, που διέταζαν να καίγονται οι πύργοι των αρχόντων. Υπήρχε ακόμη και ένας απατεώνας που παρουσιαζόταν ως συγγενής του Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Διότι οι χωρικοί εκείνης της εποχής δεν ήταν ούτε πιο μορφωμένοι, ούτε καλύτερα πληροφορημένοι, ούτε περισσότερο γενναίοι από τους Ρώσσους χωρικούς των ημερών μας. Ήθελαν βέβαια να εξεγερθούν, αλλά έπρεπε να προσδώσουν στις ενέργειές τους μία νομιμοφάνεια, που θα τους χρησίμευε τουλάχιστον ως δικαιολογία σε περίπτωση ήττας.

Αυτά που αναφέρουμε δεν αποτελούν ένα μύθο· είναι γεγονότα που οι αστοί ιστορικοί τα αποσιωπούν. Μπορούν, εν τούτοις, να συμβουλευθούν τον Μονιτέρ[23] για να τα επιβεβαιώσουν. Τα διατάγματα της Εθνοσυνέλευσης και η Αναφορά του Γκρεγκουάρ[43] μνημονεύουν αυτά τα γεγονότα.

Έτσι, λοιπόν, οι πύργοι πυρπολούνταν, τα συμβόλαια ξεσχίζονταν, η παραίτηση των αρχόντων από τα φεουδαρχικά δικαιώματα επιτυγχανόταν με τη φοβέρα ή με τη φωτιά, πολλές φορές μάλι-

στα εν σνόματι του Βασιλιά ή της Συνέλευσης.

Αλλά, οι χωρικοί, ως συνεπείς άνθρωποι που ήταν, δεν προέβαιναν στη διάκριση Ευγενών και μπουρζουαζίας. Εάν ο Ευγενής γαιοκτήμονας είχε παραχωρήσει τα φεουδαρχικά του δικαιώματα σ' έναν μπουρζουά (και οι κατεστραμμένοι ευγενείς προέβαιναν πολύ συχνά σε τέτοιου είδους παραχωρήσεις, όπως ακριβώς κάνουν σήμερα οι Άγγλοι Λόρδοι και οι Ρώσσοι γαιοκτήμονες), οι χωρικοί πυρπολούσαν το σπίτι του μπουρζουά και, με το τσεκούρι πάνω απ' το κεφάλι του, τον εξανάγκαζαν να παραιτηθεί από τα φεουδαρχικά του δικαιώματα, όπως ακριβώς θα είχαν κάνει και στην περίπτωση ενός Ευγενούς με κόκκινα σπιρούνια.

"Οι ληστές έκαψαν τους πύργους των πατριωτών!", κραύγαζαν οι αστοί επαναστάτες. Άρα, συντρίψτε τους χωρικούς! Έτσι, οι αστικές εθνοφρουρές, εξερχόμενες των πόλεων, πήγαιναν στις επαρχίες για να αποκαταστήσουν την τάξη. Στο Στρασβούργο, μετά την εξέγερση που κατέλυσε το φεουδαρχισμό, η αστική εθνοφρουρά συνέλαβε 400 εργάτες και απαγχόνισε αμέσως δύο απ' αυτούς. Αλλά, στις επαρχίες έγιναν και χειρότερα. Οι Δημοτικές Αρχές μετατράπηκαν σε περιφερόμενα δικαστήρια και, αφού πολέμησαν εναντίον των άοπλων χωρικών και τους νίκησαν με ευκολία, κρεμούσαν χωρίς οίκτο τους "ληστές", πού τόλμησαν να λεηλατήσουν "τις λαϊκές ιδιοκτησίες" καθώς και τις ιδιοκτησίες των ευγενών. Τα ντοκουμέντα αναφέρουν 8 χωρι-

κούς που κρεμάσθηκαν στο Μακοναί και άλλους 12 με απόφαση του parlement[28] του Ντουέ και η ίδια κατάσταση υπήρχε σ' όλες τις επαρχίες. Τη στιγμή κατά την οποία συντάσσονταν τα Δικαιώματα του Ανθρώπου[44] (Αύγουστος του 1789), εκτελέσθηκαν σε μία ημέρα 13 λαθροθήρες, που είχαν ακολουθήσει κατά γράμμα την Επανάσταση και κυνηγούσαν θηράματα που "ανήκαν" στους άρχοντες.

Επωφελούμενοι απο τη γενική εξέγερση των χωρικών στην Αλσατία, στη Λωρραίνη, στο Ντοφινέ, στην Κομπανία, στο Πουατού, στο Περιγκόρ κ.λ.π., οι απεσταλμένοι της Τρίτης Τάξης -ο Ντυπόρ και οι άλλοι- διέτρεχαν τα μικρά χωριά, πιέζοντας τους αστούς να εξοπλίσουν τις εθνοφρουρές. "Σε 15 ημέρες -σύμφωνα με την αφήγηση του ίδιου του Ντυπόρ-, κατόρθωσα να εξοπλισθεί ένα μεγάλο μέρος της Γαλλίας. Έφθανα στην πόλη, σήμαινα εγερτήριο και ανακοίνωνα ότι οι ληστές ήταν εκεί κοντά, πανέτοιμοι, και ότι βάδιζαν εναντίον της πόλης. Τότε, όλοι οπλίζονταν αμέσως". Και ο Δήμαρχος της Περόν με ειλικρίνεια ομολογούσε: "Επιδιώκουμε τη δημιουργία κλίματος τρόμου, διότι μόνο με τις ζοφερές διαδόσεις μπορούμε να διατηρήσουμε μία εθνοφρουρά 3.000 αστών σε όλη τη Γαλλία."

Ναι, οι μπουρζουάδες είχαν συνείδηση των όσων έπρεπε να διαπράξουν. Και έτσι, κατά το φθινόπωρο του 1789, η μπουρζουαζία ήταν ήδη οπλισμένη, έχοντας υπό την κατοχή της τις αναδιοργανωμένες στη βάση των καινούργιων νό-

μων Δημοτοκές Αρχές και όντας επικεφαλής μιάς ισχυρής εθνοφρουράς. Και όταν ο λαός, με τη φοβερή επαναστατική του ορμή, βάδισε εναντίον της ανασυγκροτημένης ιδιοκτησίας, συνάντησε την κραυγή του μπουρζουά: "Άλτ! έκανες ό,τι σου ζήτησαν, αλλά δε θα προχωρήσεις περισσότερο. Κατέλυσες το Παλιό Καθεστώς, αλλά το καινούργιο θα είμαστε εμείς που θα το οικοδομήσουμε. Ιδού ο στρατιωτικός νόμος[45]. Και από τη στιγμή που ο Δήμαρχος θα ξεδιπλώσει την κόκκινη σημαία θα σε τουφεκίσουμε, θα σε γαζώσουμε για να αναγκασθείς να επιστρέψεις στην τρώγλη σου!".

Και κατά τη διάρκεια αυτών των χρόνων, η Τρίτη Τάξη ψήφιζε πλήθος νόμων μέσα στην Εθνοσυνέλευση για να επαναθεσμίσει τη Γαλλία σύμφωνα με το δικό της ιδεώδες. Νόμοι, πού υπό κανονικές συνθήκες θα απαιτούσαν χρόνια για να συνταχθούν, θεσπίσθηκαν εντός ολίγων ημερών. Οι νομομαθείς τους θαυμάζουν ακόμη για τη σαφήνειά τους, την κομψότητά τους, την απουσία αντιφάσεων και την πρόβλεψη των λεπτομερειών. Η Ευρώπη τους αντιγράφει επί έναν αιώνα.

Είναι γεγονός ότι η μπουρζουαζία δεν ήταν απροετοίμαστη κατά τους χρόνους της Επανάστασης. Δεν έκανε τίποτε άλλο από το να καταθέτει εγγράφως αυτά που είχε σκεφθεί και μελετήσει από πολύ καιρό πριν.

Αλλά, εάν αυτοί οι νόμοι μπόρεσαν, επιπλέον, να υλοποιηθούν, εάν κατέστησαν πραγματικότη-

τα, ήταν διαμέσου της Επανάστασης, που σταματούσε, όμως, στις θαυμάσιες διακηρύξεις των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, οι οποίες στην πράξη εκφράσθηκαν μέσα από τη θέσμιση της νέας σκλαβιάς.

Ευτυχώς, η Αριστοκρατία και η Αυλή δεν αισθάνθηκαν ηττημένοι. Αγωνίσθηκαν εναντίον των νόμων της Συμβατικής[32], συνωμότησαν και η Επανάσταση έπρεπε να συνεχισθεί.

Αν η ιστορία της Μεγάλης Επανάστασης, όπως την έχουν διηγηθεί ο Μισελέ[46], ο Λουί Μπλάν[47] ή ακόμη και ο Μινιέ[48], συντέλεσε τα μέγιστα στην παγκόσμια αφύπνιση του πνεύματος της εξέγερσης και του μίσους για τους τυράννους, προκάλεσε, από την άλλη πλευρά, ένα απίστευτο κακό, καλλιεργώντας την κυβερνητική προκατάληψη, προσδίδοντας, δηλαδή, στις επαναστατικές κυβερνήσεις και στη Λέσχη των Γιακωβίνων μία σπουδαιότητα που ουδέποτε είχαν, παραμερίζοντας το ρόλο των μαζών και, τελικά, δημιουργώντας μία εντελώς ψευδή επαναστατική παράδοση.

Διαβάζοντας κανείς αυτές τις ιστορίες, πείθεται ότι η Επανάσταση έγινε από τους αντιπροσώπους του λαού, ότι αυτοί έλαβαν την πρωτοβουλία να διαλύσουν το Παλιό Καθεστώς, καλώντας πότε-πότε το λαό να υποστηρίζει τις διεκδικήσεις τους.

Δεν υπάρχει καμία αλήθεια, δεν υπάρχει τίποτε πιο εσφαλμένο απ' αυτόν τον τρόπο εννόησης της Επανάστασης, που, εν τούτοις, τυγχάνει

μεγάλης υπολήψεως. Οι αντιπρόσωποι του έθνους δραστηριοποιήθηκαν ασφαλώς για να οργανώσουν την εξουσία της μπουρζουαζίας, να τη συγκεντρώσουν στα χέρια τους προς όφελος αυτής της ίδιας της μπουρζουαζίας. Όλα αυτά, όμως, πραγματοποιούνταν στο μέτρο που η λαϊκή εξέγερση αφάνιζε το Παλιό Καθεστώς και με σκοπό να διαφυλάξουν ακέραιους μέσα στην πανωλεθρία τους ισχυρότερους θεσμούς του παρελθόντος.

Αναφορικά με την ανατρεπτική δύναμη των αντιπροσώπων του λαού, υπήρξε, το έχουμε επαναλάβει, ασήμαντη και μπορεί κάποιος να διαβεβαιώσει, χωρίς υπερβολή, ότι κάθε ανατρεπτική πράξη επιτελέσθηκε από το λαό, έξω από τις Συνελεύσεις και εναντίον της θελήσεώς τους. Ήταν ο λαός που κατέλυσε τις καταναγκαστικές υποχρεώσεις των χωρικών προς τους άρχοντες, παρά την αντίσταση των αντιπροσώπων του. Ήταν οι ξυπόλητοι που αποδιοργάνωσαν τους μηχανισμούς της παλιάς μοναρχίας: τα parlements[28], τους επαρχιακούς θεσμούς, τη φορολογική διοίκηση και τις δυνάμεις καταστολής, παρά τα σκληρά διατάγματα που εκδόθηκαν απ' αυτούς που αποκαλούνταν αντιπρόσωποί τους.

Ορισμένες φορές λέγεται ότι οι αντιπρόσωποι του λαού στη Συντακτική Συνέλευση[49], στη Νομοθετική[21] και κυρίως στη Συμβατική[32] επιδοκίμασαν τουλάχιστον τα επαναστατικά γεγονότα και προσδίδοντάς τους τη δύναμη του νόμου συντέλεσαν στη γενίκευσή τους. Αλλά, και σ'

αυτό το ζήτημα υπάρχουν πολλά που δεν έχουν ειπωθεί ακόμη. Ο λαός κατόρθωσε να επιτύχει να αναγνωρισθούν κάποια γεγονότα και να προσλάβουν νομικό χαρακτήρα, πιέζοντας τις Συνελεύσεις και απειλώντας τις από το ύψος του Βήματος. Παρά ταύτα, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι οι νόμοι των Συνελεύσεων, ακόμη και οι πιο προχωρημένοι, βρίσκονταν πάντοτε μέσα στη λογική του συμβιβασμού με το παρελθόν, ήταν διευθετήσεις με τις οποίες προσπαθούσαν να διασώσουν από την ορμή του εξεγερμένου λαού ένα μέρος των παλιών προνομίων.(2)

Συνεπώς, οι Συνελεύσεις, συμπεριλαμβανομένης και της Συμβατικής, ήταν πάντοτε μία σιδερένια μπάλα καταδίκου στα πόδια της Επανάστασης. Ποτέ δεν προπορεύθηκαν από την επαναστατική δραστηριότητα, παρά τα όσα υποστηρίζουν ο Μισελέ[46] και ο Λουί Μπλάν[47].

Θα ήταν αδύνατο, μέσα στα περιορισμένα πλαίσια αυτής της μπροσούρας, να παρακολουθήσουμε βήμα προς βήμα την Επανάσταση για να αποδείξουμε τα όσα υποστηρίζουμε. Αρκούν λίγα παραδείγματα για να φανεί η ορθότητα

---

(2). Ο Λεβερντέ, σ' ένα βιβλίο δυστυχώς ελάχιστα γνωστό, με τον τίτλο "Οι ζωντανές Συνελεύσεις" (που εκδόθηκε το 1883 από τον εκδοτικό οίκο Marpon και Flammarion), διαπραγματεύθηκε το ζήτημα που αφορούσε τη Συμβατική. Η ανάλυση των διαταγμάτων της Συμβατικής απέδειξε με σιγουριά ότι και αυτή δεν έκανε τίποτε άλλο παρά να ψηφίζει συμβιβασμούς.

των δικών μας απόψεων.

Ας πάρουμε το σημαντικότερο γεγονός της Επανάστασης, την κατάργηση των φεουδαρχικών δικαιωμάτων, και ας δούμε το τι έγινε πραγματικά:

Είναι γνωστός ο μύθος για τη νύχτα της 4ης Αυγούστου του 1789. Ο Κλήρος και οι Ευγενείς κυριεύθηκαν από πατριωτική έξαρση και παραιτήθηκαν από τα φεουδαρχικά τους δικαιώματα κατά τη διάρκεια αυτής της αλησμόνητης νύχτας. Αυτά μας παρέδωσαν οι ιστορικοί. Και προς απόδειξη δεν έχουν τις στομφώδεις αγορεύσεις του Δούκα του Αιγγιγιόν, του Δούκα του Νουάιγ, του Αρχιεπίσκοπου του Σάρτρ και μιας εικοσάδας Ευγενών[50];

Όλα αυτά ήταν λόγια, ήταν ένας ενθουσιασμός που δεν κράτησε παρά κάποιες ώρες, ακόμη και τότε που ήταν ειλικρινής.

Και κατ' αρχάς, είναι βέβαιο ότι αυτή η νύχτα της 4ης Αυγούστου ήταν μία νύχτα πανικού και όχι ενθουσιασμού. Οι πύργοι πυρπολούνταν ή είχαν λεηλατηθεί μέσα σε μερικές εβδομάδες· κυρίως στις επαρχίες της Ανατολικής Γαλλίας, οι χωρικοί είχαν εξαγριωθεί εναντίον κάποιων γαιοκτημόνων και τους είχαν βάλει φωτιά στα πόδια για να τους εξαναγκάσουν να παραιτηθούν από τα φεουδαρχικά τους δικαιώματα (έτσι, τουλάχιστον, διαδιδόταν στο Παρίσι). Και τα νέα που ερχόνταν από την επαρχία διόγκωναν τα πραγματικά περιστατικά.

"Δεν είναι οι ληστές που παρεκτρέπονται -κραύγαζε ο Δούκας του Αιγγιγιόν-, μα ο λαός· ο λαός έχει συνωμοτήσει για να καταστρέψει τους πύργους, να λεπλατήσει τα κτήματα και κυρίως να καταλάβει τα αρχειοφυλάκεια" (όπου καταγράφονταν οι καταναγκαστικές οφειλές των χωρικών προς τους άρχοντες).

Πρόκειται σαφώς για πανικό και όχι για ενθουσιασμό.

Αλλά, τι προτείνουν αυτοί οι "μεγάλοι" επαναστάτες της Τρίτης Τάξης, παρατηρώντας τα γεγονότα της Αγροτικής Εξέγερσης;

Συμβουλευτείτε τον Μονιτέρ[23] και θα διαπιστώσετε ότι προσέρχονται στη συνεδρίαση για να απαιτήσουν ένα νόμο που να προστατεύει τους Ευγενείς από τους εξεγερμένους αγρότες. Ευτυχώς, οι Ευγενείς είναι καλύτερα πληροφορημένοι για την κατάσταση των επαρχιών. Αισθάνονται ότι κινδυνεύουν με καταστροφή. Καταλαβαίνουν ότι η κυβέρνηση είναι ανίσχυρη, ότι ένας ακόμη νόμος δε θα αναστείλει την Αγροτική Εξέγερση, ότι θα αφανισθούν ταυτοχρόνως όλα τους τα προνόμια. Και προσπαθούν να διασώσουν τα ουσιώδη, θυσιάζοντας στο "βωμό της Πατρίδας" όσα εκείνη τη στιγμή δεν έχουν καμία αξία. Συγκεκριμένα, σπεύδουν να παραιτηθούν από τις προσωπικές δουλείες[51] των αγροτών, αυτές δηλαδή που οι αγρότες δεν εκτελούσαν πια εδώ και 7 ή 8 μήνες. Επίσης, παραιτούνται από το μονοπώλιό τους στην απονομή της

δικαιοσύνης, επειδή τη συγκεκριμένη στιγμή κυριαρχεί η αγροτική δικαιοσύνη.

Μετά απ' όλες αυτές τις παραιτήσεις, τι αποφασίζει η Συντακτική Συνέλευση;

Διακηρύσσει ότι τα φεουδαρχικά δικαιώματα καταλύονται. Έτσι, αρχίζει το διάταγμα της Συντακτικής. Αλλά, πέντε-έξι γραμμές παρακάτω, πληροφορούμαστε ότι δεν καταλύει παρά ό,τι δεν ισχύει πια, δηλαδή τις προσωπικές δουλείες[51] των αγροτών, αυτές που δεν εκτελούνταν πια από το 1788 (κάτι που επιβεβαιώνεται και από τις αναφορές των εφόρων) και για τις οποίες ο Σασέν[33] υποστηρίζει ότι, ακόμη και εάν πολιορκούνταν κάθε χωριό ξεχωριστά, ήταν δύσκολο να επαναθεσμισθούν.

Όσο για τις εμπράγματες δουλείες[51], τις μόνες που έχουν ακόμη μία χρηματική αξία, το διάταγμα της 4ης Αυγούστου τις διατηρεί εξ ολοκλήρου. Οι χωρικοί θα έχουν το δικαίωμα να τις εξαγοράσουν, εάν συμφωνήσουν στην τιμή της εξαγοράς με τους άρχοντές τους. Έτσι, η επαναστατική Συνέλευση βρίσκεται, σ' αυτό το σημείο, πολύ πιο πίσω από τη Ρωσσική κυβέρνηση του 1861[52]. Δεν θεσπίζει την υποχρεωτική εξαγορά, ούτε καθορίζει την τιμή της εξαγοράς. Στην πραγματικότητα προτείνει: "Συνεννοηθείτε με τους άρχοντές σας. Αν θέλουν να επιτρέψουν την εξαγορά, τόσο το καλύτερο! Εάν δε θέλουν, τόσο το χειρότερο! Αλλά, πληρώστε, πληρώστε αμέσως· ειδάλλως θα ανατεθεί στις Δημοτικές Αρχές να σας λογικέψουν".

Ιδού, η ουσία των περίφημων διαταγμάτων της 5ης, 6ης, 8ης, 10ης και 11ης Αυγούστου. Καταλαβαίνετε, λοιπόν, γιατί κανένας, μα κανένας, από τους ιστορικούς της Επανάστασης, δε δημοσίευσε το κείμενο αυτών των διαταγμάτων. Το απέφυγαν επιμελώς.

"Η δυσαρέσκεια στις επαρχίες είναι γενική μετά τα διατάγματα", έγραφε αυτή η αντιδραστική Μαντάμ Σταλ[53]. "Εάν δεν τα βελτιώσουν η αγροτική εξέγερση θα ξαναρχίσει".

Και η αγροτική εξέγερση ξανάρχιζε σφοδρότερη.

Κατά βάθος, τα διατάγματα του Αυγούστου δεν ήταν παρά διακηρύξεις αρχών. Αυτοί οι νομοθέτες, οι τόσο διαυγείς υφολογικά, οι τόσο σαφείς όταν συνέτασσαν νόμους που αφορούσαν την πολιτική οργάνωση της αστικής εξουσίας, περιορίζονταν σε αφηρημένες διακηρύξεις όταν επρόκειτο να θίξουν ένα από τα οικονομικά προνόμια που μοιράζονταν με τους Ευγενείς.

Επίσης, δεν έσπευδαν να δημοσιεύσουν τα διατάγματα. Δεν πίεζαν το Βασιλιά, που αρνούνταν την επικύρωσή τους, να υποχωρήσει. Έπρεπε ο λαός και οι γυναίκες με τις διαδηλώσεις τους να φέρουν το Βασιλιά στο Παρίσι την 5η Οκτωβρίου[39] για να αποφασίσει να τα επικυρώσει. Αλλά, ακόμη και μετά απ' αυτήν την επιτυχία, η Συνέλευση περιορίσθηκε να στείλει τα διατάγματα στα Parlements και είναι γεγονός ότι ποτέ δε δημοσιεύθηκαν, όπως έπρεπε να είχε γίνει.

Εν τω μεταξύ, οι χωρικοί, πληροφορούμενοι αόριστα ότι στις Βερσαλλίες[34] είχε τεθεί ζήτημα με τις καταναγκαστικές υποχρεώσεις τους προς τους άρχοντες, εξοπλίζονταν με καινούργιο θάρρος. Επέκτειναν τόσο πολύ την εξέγερσή τους, ώστε το Φεβρουάριο του 1790 η Επιτροπή Αναφορών παρατηρούσε ότι η Αγροτική Εξέγερση συνεχιζόταν ακόμη, ότι οι περιοχές Κερσύ, Ρουέρκ, Περιγκόρ και Κάτω Βρεττάνη φλέγονταν, ότι η εξέγερση είχε επεκταθεί προς τη Δυτική Γαλλία. Ζητούσε να της εξηγήσουν με σαφή τρόπο ποιά, τελικά, φεουδαρχικά δικαιώματα καταλύθηκαν και ποιά διατηρήθηκαν. Και συγχρόνως απαιτούσε να ληφθούν αυστηρά μέτρα εναντίον των χωρικών. Τι έκανε η Εθνοσυνέλευση; Εξέφρασε τη λύπη της, επιδοκίμασε τις Δημοτικές Αρχές που κρεμούσαν με συνοπτικές διαδικασίες τους εξεγερμένους χωρικούς, διέταξε να υπενθυμίζουν το διάταγμα της 10ης Αυγούστου, ένα δρακόντειο διάταγμα εναντίον των "ληστών".

Ήταν το Μάρτη του 1790 που αποφάσισε να διευκρινίσει ποιά ήταν τα κατηργημένα φεουδαρχικά δικαιώματα. Αλλά, ακόμη και τον Ιούνιο του ίδιου έτους θέσπισε έναν νόμο, σύμφωνα με τον οποίο όσοι δεν εξεπλήρωναν τις υποχρεώσεις τους προς τους άρχοντες θα τιμωρούνταν αυστηρά. Όσοι θα μιλούσαν απλώς εναντίον αυτών των υποχρεώσεων θα παραδίδονταν στην αυστηρότητα του στρατιωτικού νόμου!!![3].

(3). Οι ιστορικοί αποφεύγουν να μνημονεύουν αυτό το διάταγμα. Το βρίσκουμε στόν Μονιτέρ.

Ευτυχώς, η Γαλλία δεν είχε Κυβέρνηση. Οι αρχηγοί κορδώνονταν και έδιναν στους εαυτούς τους γαλόνια τόσο στην Επαρχία όσο και στο Παρίσι, αλλά η εξουσία τους δεν ήταν πραγματική. Η Αγροτική εξέγερση συνεχιζόταν και τα φεουδαρχικά δικαιώματα καταλύονταν στην πράξη, έστω και αν ο νόμος τα διατηρούσε ακόμη.

Θέλετε να μάθετε πότε καταργήθηκαν νομοθετικά τα φεουδαρχικά δικαιώματα, άνευ εξαγοράς; Την 14η Ιουνίου του 1792, με μία αιφνιδιαστική κίνηση μέσα στη Συνέλευση. Τη στιγμή κατά την οποία δεν υπήρχαν μέσα στην αίθουσα παρά μόνο 200 Βουλευτές της Αριστεράς από τους 497, έσπευσαν να ψηφίσουν γρήγορα ένα νόμο που αναγνώριζε το ήδη τετελεσμένο γεγονός.

Και μας μιλούν για τις αρχές του 1789! Για το ρόλο των επαναστατικών Συνελεύσεων! Ψεύδη και μύθοι που επινοήθηκαν για τη χειραγώγηση των ανθρώπων!

Είναι γνωστό ότι στη Γαλλία, όπως και σ' όλη την Ευρώπη, οι κοινότητες στο παρελθόν είχαν υπό την κατοχή τους τη γη της περιοχής τους. Ο άρχοντας -Βαρόνος, Κόμης ή Δούκας- δεν μπορούσε να απαιτήσει από τους καλλιεργητές, που ήταν εγκατεστημένοι στα υπό την κυριαρχία του εδάφη, παρά μόνον κάποιες ημέρες εργασίας στα κτήματά του και κάποια δικαστικά πρόστιμα. Εις αντάλλαγμα, ήταν υποχρεωμένος να εξοπλίζει και να συντηρεί ιππείς και

πεζούς στρατιώτες για τις ανάγκες του πολέμου.

Χρειάσθηκε αργότερα όλη η σχολαστικότητα του Ρωμαϊκού Δικαίου, σχολιασμένου και ερμηνευμένου από τους νομομαθείς, για να αποδοθεί και το παραμικρότερο τεμάχιο γης στους άρχοντες, που δεν είχαν στο παρελθόν τέτοια ιδιοκτησία, όπως ακριβώς δεν έχουν οι Αυτοκράτορες της Γερμανίας και της Ρωσσίας πάνω στη Γερμανική και στη Ρωσσική γή.

Είναι επίσης γνωστό ότι καθ' όλη τη διάρκεια του δεύτερου μισού του Μεσαίωνα οι άρχοντες επεδίωξαν και πέτυχαν να σφετερισθούν το μεγαλύτερο μέρος των άλλοτε κοινοτικών εδαφών.

Παρά ταύτα, κατά τον 18ο αιώνα οι Κοινότητες είχαν ακόμη υπό την κατοχή τους μεγάλες εκτάσεις γης, που αποτελούσαν τον μόνιμο στόχο των βλέψεων αφ' ενός μεν των αρχόντων, αφ' ετέρου δε των νεόπλουτων χωρικών, των μπουρζουάδων του χωριού. Τον 18ο αιώνα θέσπιζαν τους νόμους οι άρχοντες και έτσι κατόρθωσαν να σφετερισθούν σε ευρεία κλίμακα τα κοινοτικά εδάφη. Έκαναν ό,τι ακριβώς διέπραξαν, και ακόμη διαπράττουν, οι Άγγλοι γαιοκτήμονες κατά τη διάρκεια των εκατό τελευταίων χρόνων, καταλαμβάνοντας τα καλύτερα τεμάχια γης και αφήνοντας τις Κοινότητες να προσφεύγουν σε δίκες που σίγουρα θα τις χάσουν.

Έτσι λοιπόν, όταν άρχισε η Επανάσταση με τις εξεγέρσεις μέσα στα χωριά, οι χωρικοί είχαν δύο κύριους στόχους: την κατάργηση των κατα-

ναγκαστικών υποχρεώσεών τους προς τους άρχοντες και την επανοικειοποίηση των κοινοτικών εδαφών που είχαν ιδιοποιηθεί οι λαϊκοί και εκκλησιαστικοί άρχοντες.

Είδαμε προηγουμένως πως κινήθηκαν οι αστοί επαναστάτες για να διατηρηθούν, όσο ήταν δυνατόν, οι παλιές καταναγκαστικές υποχρεώσεις των αγροτών. Η δράση τους σχετικά με το ζήτημα της επανοικειοποίησης από τις κοινότητες των κοινοτικών εδαφών είχε τον ίδιο χαρακτήρα.

Οι χωρικοί επωφελούνταν από τη σύγχυση, στην οποία είχε περιπέσει η κυβέρνηση, για να επανακτήσουν τα κοινοτικά εδάφη. Αντίθετα, οι αστοί επαναστάτες, στους οποίους οι ιστορικοί αναφέρονται με απέραντη τρυφερότητα, τους εμπόδιζαν με όλα τα μέσα. Και όταν, παρά τους σκληρούς νόμους εναντίον όσων "προσέβαλλαν την ιδιοκτησία", οι χωρικοί είχαν επανοικειοποιηθεί ένα σημαντικό τμήμα των κοινοτικών εδαφών, ας δούμε τι έκαναν οι μπουρζουάδες για να κρατήσουν τη λεία στα χέρια τους.

Μέχρι τον Τυργκό, τα Γαλλικά χωριά ήταν οργανωμένα σχεδόν όπως είναι ακόμη σήμερα τα Ρωσσικά χωριά. Λειτουργούσε η Γενική Συνέλευση όλων των αρχηγών των νοικοκυριών, όπου συζητούσαν από κοινού τις υποθέσεις της κοινότητας, του Μιρ[54], όπως περιγράφεται από τον Λαβελέ για τη Ρωσσία και από τον Μπαμπώ για τη Γαλλία. Το χωριό μοίραζε προσωρινά στους χωρικούς τα κοινοτικά εδάφη. Σε ορι-

σμένα μάλιστα μέρη η διανομή των χωραφιών γινόταν με τον ίδιον ακριβώς τρόπο που γίνεται ακόμη σήμερα στη Ρωσσία. Όλο το χωριό ήταν υπεύθυνο για την πληρωμή των φόρων.

Ο Τυργκό ανέτρεψε όλη αυτή την κατάσταση.

Η συνυπευθυνότητα όλων καταργήθηκε και, με το πρόσχημα ότι οι Γενικές Συνελεύσεις ήταν "υπερβολικά θορυβώδεις", αυτός ο φίλος της αστικής πειθαρχίας, τον οποίο οι μπουρζουάδες αναδεικνύουν σήμερα σε μεγάλο άνδρα, τις κατήργησε με μία μονοκονδυλιά. Τις αντικατέστησε με αιρετές συνελεύσεις, κάποια μέλη των οποίων ήταν μεταξύ των προεστών του χωριού. Οι προλετάριοι χωρικοί, που δεν είχαν ούτε βόδι ούτε αλέτρι, που δεν καλλιεργούσαν παρά μόνον ένα μικρό αγροτεμάχιο με το τσαπί και που ήταν πολυάριθμοι, αποξενώθηκαν εντελώς από τη διαχείριση της κοινής περιουσίας.

Ο Τυργκό έκανε ό,τι προσπάθησαν να κάνουν οι Ρώσσοι μπουρζουάδες και που θα το κάνουν όταν θα μπορέσουν να διαμορφώσουν, σύμφωνα με τα συμφέροντά τους, τη νομοθεσία της χώρας.

Η Επανάσταση υιοθέτησε το έργο του Τυργκό. Επίσης, έσπευσε να καθιερώσει μία διάκριση μεταξύ ενεργητικών και παθητικών πολιτών. Μόνον οι πρώτοι, δηλαδή οι πλούσιοι, είχαν δικαίωμα ψήφου στις εθνικές ή στις δημοτικές υποθέσεις. Είναι γνωστό ότι η πολιτική και η

οικονομική εξουσία βαδίζουν πάντα χέρι-χέρι. Έτσι, όταν ένα μέρος των κοινοτικών εδαφών επανακτήθηκε από τους χωρικούς, τότε η Νομοθετική Συνέλευση έσπευσε να εξουσιοδοτήσει τις κοινότητες - ή καλύτερα, για να κυριολεκτούμε, τα κοινοτικά συμβούλια τα εκλεγμένα από τους πλούσιους- να πουλούν την κοινή περιουσία.

Ήταν ακριβώς αυτήν την κοινή περιουσία που η μικρομπουρζουαζία εποφθαλμιούσε από πολύ καιρό. Αμέσως, τα καλύτερα εδάφη περιήλθαν στα χέρια της.

Αλλά οι προλετάριοι σκέπτονταν διαφορετικά, και τότε ξέσπασε μέσα σε κάθε χωριό μία πάλη ανάμεσα σε πλούσιους καί φτωχούς. Όταν οι φτωχοί αντιλαμβάνονταν αυτή την κλοπή της κοινής περιουσίας, εισέβαλλαν στα Δημαρχεία με τα ρόπαλα, εγκαθίσταντο μέσα σ' αυτά και ξέσχιζαν τα πωλητήρια.

Και όσες φορές η δύναμη ήταν με το μέρος τους, υποχρέωσαν τη Νομοθετική να απαγορεύσει την πώληση των κοινοτικών εδαφών. Αλλά, οι μπουρζουάδες τα ιδιοποιούνταν πάλι, ψηφίζοντας -μόλις που θα το πίστευε κανείς- την ίση κατανομή των κοινοτικών εδαφών μόνο στους ενεργητικούς πολίτες, δηλαδή στους πλούσιους.

Οι φτωχοί των επαρχιών αποκλείονταν από την διανομή του εδάφους. Οι οικογένειες, που δεν είχαν παρά μόνο το κοινοτικό λιβάδι για να βόσκουν τα λίγα προβατάκια τους και το κοινοτι-

κό δάσος για να μαζεύουν τα απαραίτητα λιανόκλαδα, έβλεπαν τους εαυτούς τους στερημένους απ' αυτήν την ελάχιστη βιοποριστική πηγή. Γι' αυτό, εγκατέλειπαν το χωριό και πήγαιναν στις πόλεις για να διογκώσουν τις στρατιές του βιομηχανικού προλεταριάτου.

Επρόκειτο ακριβώς γι' αυτό που χρειαζόταν στους μπουρζουάδες, που ονειρεύονταν τη μεγάλη βιομηχανία και το μακρινό εμπόριο. Το ιδεώδες του Ροβεσπιέρου και του Σαιν-Ζυστ[55] -το έχουμε αναφέρει πάλι προηγουμένως- ήταν το αγγλικό σύνταγμα και η αγγλική βιομηχανία. Μια βιομηχανία για την οποία χρειαζόταν ένα προλεταριάτο, χρειαζόταν τα εκατομμύρια των εξαθλιωμένων, που μην έχοντας τίποτε εξασφαλισμένο στη ζωή τους ήταν εξαναγκασμένοι να ξεπουλιούνται για ένα ή δύο φράγκα την ημέρα. Αυτούς τους εξαθλιωμένους η βιομηχανία τους χρειαζόταν χωρίς πόρους και παντελώς ανοργάνωτους. Γι' αυτό οι πρωτομάστορες των συντεχνιών[11] και οι ίδιες οι συντεχνίες[41] καταργήθηκαν, γι' αυτό η μπουρζουαζία έσπευσε να ψηφίσει δρακόντειους νόμους εναντίον των εργατικών συνενώσεων, που θεωρήθηκαν αντιπατριωτικές, και εναντίον των απεργιών[56].

Απ' αυτή την διανομή των κοινοτικών γαιών μόνο μεταξύ των πλουσίων, η μπουρζουαζία είχε μία διπλή επιτυχία. Πρώτον, έδινε κίνητρα στους ισχυρούς μέσα στα χωριά χωρικούς να ενδιαφερθούν για την Επανάστασή της και, δεύτερον, δημιουργούσε το απαραίτητο για τη βιομη-

χανία προλεταριάτο[4].

Ευτυχώς, η εξέγερση των απόκληρων ξέσπασε πάλι με νέο σφρίγος, αυτή τη φορά εναντίον των αστών κερδοσκόπων. Αυτός ο αγώνας εκφράσθηκε στη Συμβατική με την εξέγερση κάποιων τομέων[57] της Κομμούνας του Παρισιού, με την καθαίρεση του προηγούμενου συμβουλίου της Κομμούνας και με τη σφαγή των Γιρονδίνων[58].

Κατά τη διάρκεια αυτού του σύντομου διαστήματος του θριάμβου των αναρχικών, ο λαός κατόρθωσε να αναγκάσει τη Συμβατική να ψηφίσει ένα νόμο σύμφωνα με τον οποίο τα κοινοτικά εδάφη, που είχαν αφαιρέσει για λογαριασμό τους οι άρχοντες από τις κοινότητες, θα διανέμονταν ισομερώς μεταξύ όλων των κατοίκων του κάθε χωριού. Μέτρο, εκ πρώτης όψεως, εξισωτικό, αλλά κατά βάθος τόσο άσχημο, ώστε αυτό το διάταγμα ποτέ δεν εφαρμόσθηκε. Οι προλετάριοι των επαρχιών προτιμούσαν να διασώσουν το δικό τους τμήμα στον κοινοτικό αγρό, παρά να γίνουν κάτοχοι ενός αγροτεμαχίου -προφανώς ελάχιστα αποδοτικού-, που μετά από λίγο θα αναγκάζονταν να το εγκαταλείψουν από αδυναμία να το καλλιεργήσουν. Μ' αυτόν τον τρό-

---

(4). Δεν έχει ποτέ εξηγηθεί η φοβερή εξέγερση της Βανδέας[60]. Όποιος έχει έστω και μία ελάχιστη γνώση της ιστορίας γνωρίζει ότι όλοι οι περίφημοι θρησκευτικοί πόλεμοι είχαν πάντοτε ως κίνητρό τους ένα ζήτημα οικονομικού χαρακτήρα. Οι σφαγές των

πο, οι κοινότητες διατήρησαν, παρά τα διατάγματα της άγριας Συμβατικής, τα εκατομμύρια εκτάρια της κοινοτικής γης.

Ας προσθέσουμε, για να τελειώνουμε, ότι η "τάξη" αποκαταστάθηκε μετά από λίγο από το Ροβεσπιέρο που καρατόμησε τους "αναρχικούς". Μ' αυτόν τόν όρο χαρακτηρίζονταν έκτοτε οι Εμπερτιστές[59] και όλοι οι επαναστάτες που δε σέβονταν την αστική ιδιοκτησία. Πρέπει, επίσης, να αναφέρουμε ότι οι νόμοι εναντίον των σφετεριστών, η επιβολή ανώτατων τιμών στα τρόφιμα και η αναγκαστική κυκλοφορία των χαρτονομισμάτων, που δεν ήταν εντούτοις παρά ένας συμ-

---

Ουσιτών[61], οι άγριες εξεγέρσεις των χρόνων της Μεταρρύθμισης, ακόμη και οι καταδίκες της Ιεράς Εξέτασης στον δια πυράς θάνατον, είχαν οικονομικά αίτια.

Η Βανδέα δεν μπορεί να αποτελέσει εξαίρεση στον κανόνα. Και είμαστε πεπεισμένοι πως, όταν η ιστορία της Βανδέας θα γραφεί από άλλους -και όχι από τους μοναρχικούς ή από τους αστούς επαναστάτες- θα διαπιστώσουμε ότι αυτή η τρομερή εξέγερση ξέσπασε εξαιτίας του μίσους εναντίον των αστικών διαταγμάτων των νομοθετών της Επανάστασης. Η πίστη των εξεγερμένων της Βανδέας στη Θρησκεία, στο Βασιλιά και στη Μοναρχία δεν αποτελούσαν παρά επακόλουθα της κακής τους οικονομικής κατάστασης. Αλλά, δε θα μπορούσε να περιμένει κανείς τίποτε καλύτερο πάνω στο ζήτημα της ανάλυσης αυτής της εξέγερσης, από τη στιγμή που οι ιστορικοί δεν λαμβάνουν καθόλου υπ' όψιν τους την προέλευση των

βιβασμός, εξακολούθησαν να διατηρούν την αστική ιδιοκτησία στην ολότητά της, περιορίζοντάς την ελαχιστότατα.

Αλλά, είναι γνωστό ότι αυτός ο περιορισμός της αστικής ιδιοκτησίας έλαβε τέλος, όταν η φατρία των Γιακωβίνων, που είχε απομείνει κύρια της κατάστασης, αλλά είχε εγκαταλειφθεί από τους επαναστάτες του λαού, εκμηδενίσθηκε μετά το Θερμιδωριανό[27] πραξικόπημα(5).

λαϊκών κινημάτων και αρκούνται στο να αντιγράφουν για την περίοδο 1789-1793 τους Φίλους της Ελευθερίας[62]! Καμία ιστορία της Μεγάλης Επανάστασης δεν αναφέρει αυτά τα διατάγματα τα σχετικά με τα ζητήματα των φεουδαρχικών δικαιωμάτων και των κοινοτικών γαιών. Πρέπει κανείς να τα αναζητήσει στον Νταλό[63] ή σε άλλες συλλογές των νόμων. Μόνο δύο Ρώσσοι ερευνητές, ο Βασίλτσικοφ και ο Καρέεφ[64] προσπάθησαν να φωτίσουν αυτή την υπόθεση. Όμως, ο Καρέεφ μόνο για τις απαρχές της Επανάστασης έχει στηρίξει τη μελέτη του στα στοιχεία των αρχείων, ενώ ο Βασίλτσικοφ, που έγραψε το έργο του στη Ρωσσία, δεν μπόρεσε να συμβουλευθεί παρά μόνον έγγραφα από δεύτερο χέρι. Αναφορικά τώρα με τους γάλλους μπουρζουάδες, αυτοί επιμένουν να αποκρύπτουν το έργο των παππούδων τους και να ξεκουφαίνουν το λαό με μεγάλα λόγια για να τον εκμεταλλευτούν καλύτερα την επόμενη φορά.

---

(5) Βλέπε στην ιστορία του Μινιέ[48].

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

*1. Βρισκόμαστε στο **1889**, εκατό ακριβώς χρόνια μετά τήν έκρηξη της Γαλλικής Επανάστασης, έτος κατά το οποίο, όχι μόνο στη Γαλλία αλλά και σε πολλές άλλες χώρες, γιορτάσθηκε η συμπλήρωση της πρώτης εκατονταετηρίδας της Γαλλικής Επανάστασης. Με αφορμή τις εκδηλώσεις που έγιναν και στην Αθήνα, η εφημερίδα "Επιθεώρησις" έγραφε την 20η Απριλίου του 1889 για τη Γαλλική Επανάσταση: "ήτο εξέγερσις του βαθμηδόν αφυπνισθέντος ανθρωπίνου πνεύματος κατά των διαμορφωθεισών εν τη ροή των αιώνων προλήψεων και ιδεών, αίτινες απετέλεσαν κατά συνθήκην και έξιν τα ποικιλότροπα κατασκευάσματα του κοινωνικού οργανισμού. Δια τούτο η γαλλική επανάστασις ανεγνωρίσθη ως επανάστασις κοινωνική". Μάλιστα στα πλαίσια των εκδηλώσεων έλαβε χώρα και μία αυθόρμητη διαδήλωση στην πλατεία Ομονοίας, όπου πρωτοστάτησε ο Ρόκκος Χοϊδάς.*

*2. **Πτώση της Βαστίλλης**. Το φρούριο της Βαστίλλης άρχισε να κτίζεται το 1370, με διαταγή του βασιλιά Κάρολου του Ε΄ και προοριζόταν για την προστασία του τείχους που περιέβαλλε το Παρίσι. Όμως, από τον Καρδινάλιο Ρισελιέ άρχισε για πρώτη φορά να χρησιμοποιείται ως κρατική φυλακή, κατά τον 17ο αιώνα. Στη Βαστίλλη, επίσης, αποθηκεύονταν τα απαγορευμένα από τό καθεστώς βιβλία. Ο Βολταίρος είχε φυλακισθεί στη Βαστίλλη δύο φορές. Την **14η Ιουλίου** του 1789 ο λαός κυρίεψε αυτό το σύμβολο της τυραννίας. Το πρωί της ίδιας ημέρας είχε κυκλοφορήσει η*

φήμη ότι το φρούριο της Βαστίλλης είχε στρέψει απειλητικά τα κανόνια του προς το δρόμο και γι' αυτό το πλήθος, χωρίς να χάσει χρόνο, κατευθύνθηκε προς τον Οίκο των Απομάχων, όπου φυλάγονταν πολλά όπλα. Παρά την άρνηση του διευθυντή του Οίκου των Απομάχων να παραδώσει τα όπλα, ο λαός εξοπλίσθηκε με 28.000 τουφέκια και προχώρησε στην κατάληψη του μισητού συμβόλου του Παλιού Καθεστώτος.

3. Η Πτώση της Βαστίλλης καθιερώθηκε ως εθνική γιορτή της Γαλλίας το ***1880,*** *με νόμο της τρίτης Γαλλικής Δημοκρατίας και με εισηγητή τον ιστορικό Henri Martin.*

4. Το ***1848*** *η Ευρώπη σαρώνεται από ένα επαναστατικό κύμα που κατέκλυσε τη Γαλλία, την Ιταλία, τη Γερμανία, την Αυστρία και την Ουγγαρία. Η Γαλλία αποτέλεσε το επίκεντρο αυτού του επαναστατικού ξεσπάσματος. Η άρνηση της Γαλλικής κυβέρνησης να επεκτείνει το δικαίωμα της ψήφου, που ζητούσε η αντιπολίτευση, αποτέλεσε το έναυσμα της λαϊκής εξέγερσης της 22ας Φεβρουαρίου. Οι αστοί δημοκρατικοί, που κατέλαβαν την εξουσία εν ονόματι της επανάστασης του Φεβρουαρίου, "την μεταχειρίσθηκαν στις σφαγές του Ιουνίου για να πείσουν την εργατική τάξη ότι «κοινωνική» Δημοκρατία εσήμαινε τη Δημοκρατία που εξασφάλιζε την κοινωνική της υποταγή" (Μαρξ). Σύμφωνα πάλι με τον Μαρξ, στο κείμενό του για την επανάσταση του Ιουνίου του 1848 (βλέπε Καρλ Μαρξ "Για τη Γαλλική Επανάσταση", εκδόσεις Εξάντας), "Η Επανάσταση του Φλεβάρη ήταν η ωραία επανάσταση, η επανάσταση της γενικής συμπάθειας, γιατί οι αντιθέσεις που ξέσπασαν ενάντια στη βασιλεία λαγοκοιμούνταν αδελφωμένες*

δίπλα-δίπλα, χωρίς να έχουν αναπτυχθεί.....Η Επανάσταση του Ιούνη είναι η άσχημη επανάσταση, η αποκρουστική επανάσταση, γιατί στη θέση των λέξεων μπήκαν τα πράγματα.....Καμιά από τις πολυάριθμες επανάστασεις της γαλλικής αστικής τάξης από το 1789 και μετά δεν αποτελούσε επίθεση κατά της Τάξης (Ordnung), γιατί άφησαν άθικτη την ταξική κυριαρχία, άφησαν άθικτη τη σκλαβιά των εργατών, άφησαν άθικτη την αστική τάξη (Ordnung) όσες φορές κι αν άλλαξαν την πολιτική μορφή αυτής της κυριαρχίας και αυτής της σκλαβιάς. Ο Ιούνης έθιξε αυτή την Τάξη. Αλίμονο στόν Ιούνη!"

5. Οι μεγάλες ημέρες του 1871 αναφέρονται στο σημαντικότατο, αν και βραχύβιο (18η Μαρτίου-28η Μαΐου), γεγονός της ***Παρισινής Κομμούνας****, στην οποία οι εξεγερμένοι προλετάριοι εμφανίσθηκαν στο ιστορικό προσκήνιο "καταργώντας το στρατό και αντικαθιστώντας τον από την αυτενεργό ένοπλη οργάνωση του πληθυσμού, καταργώντας την παλιά διοικητική μηχανή, τη συγκεντρωτική εξουσία της Γαλλίας και τα προνόμια που συνεπαγόταν, απαλλοτριώνοντας τις εκκλησίες και στέλνοντας τους παπάδες στην ιδιωτική ζωή....., απαλλοτριώνοντας εργοστάσια που οι ιδιοκτήτες τους τα είχαν εγκαταλείψει και καταργώντας την ατομική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής, καταργώντας το ίδιο το κράτος". (βλέπε "Ελευθεριακή Κίνηση ", τεύχος 8ο). Ο Μιχαήλ Μπακούνιν θα γράψει για την Παρισινή Κομμούνα: "Είμαι υποστηρικτής της Παρισινής Κομμούνας, η οποία παρ' όλο που κατακρεουργήθηκε και πνίγηκε στο αίμα, από τους δήμιους της μοναρχικής και εκκλησιαστικής αντίδρασης, γίνεται ολοένα πιο ζωντανή*

και ισχυρή στη φαντασία και στην καρδιά του Ευρωπαϊκού προλεταριάτου. Είμαι πάνω απ' όλα υποστηρικτής της, γιατί ***υπήρξε μια τολμηρή και ειλικρινής άρνηση του Κράτους****". (Βλέπε Μιχαήλ Μπακούνιν "Η Παρισινή Κομμούνα και η ιδέα του Κράτους", εκδόσεις "Ελεύθερος Τύπος").*

6. ***Διαπύλια Τέλη*** *ονομάζονταν οι φόροι που εισπράττονταν παλιότερα από τους Δήμους και τις Κοινότητες και επιβάλλονταν πάνω στα εμπορεύματα, στα οχήματα και στα υποζύγια που εισέρχονταν ή εξέρχονταν από τους Δήμους και τις Κοινότητες. Στην Ελλάδα καθιερώθηκαν το 1847 και καταργήθηκαν το 1948. Στη Γαλλία καθιερώθηκαν τον 8ο αιώνα και επιβάλλονταν κυρίως στα είδη διατροφής και ένδυσης, γεγονός που τους έκανε μισητούς στο λαό. Η Γαλλική Επανάσταση, το 1791, κατήργησε τα Διαπύλια Τέλη, αλλά τα επανέφερε πέντε χρόνια μετά, με τη δικαιολογία του κινδύνου χρεωκοπίας των δημοσίων οικονομικών της χώρας.*

*7. Οι Γιακωβίνοι ήταν οργανωμένοι στη "****Λέσχη των Γιακωβίνων****" που ιδρύθηκε από 200 περίπου αντιπροσώπους της Εθνικής Συνέλευσης, την 30η Απριλίου του 1789. Έλαβε το όνομά της από ένα παλιό μοναστήρι του Παρισιού, όπου συναντώνταν τα μέλη της. Πήρε μέρος στην ανατροπή των Γιρονδίνων (1793) και εγκαθίδρυσε την περίοδο της Τρομοκρατίας. Η "Λέσχη των Γιακωβίνων" έκλεισε το 1794 από τους Θερμιδωριανούς.*

8. Ονομάσθηκε ***Τρίτη Τάξη*** *(Tiers-Etat), διότι περιελάμβανε τον πληθυσμό της Γαλλίας που δεν ανήκε στις δύο πρώτες τάξεις των Ευγενών και του Κλήρου. Αυτές οι δύο πρώτες τάξεις ήταν απαλ-*

λαγμένες από τη φορολογία. Την 17η Ιουνίου του 1789 μετά από πρόταση του Σιεγές οι αντιπρόσωποι της Τρίτης Τάξης στη Συνέλευση ανακήρυξαν τον εαυτό τους σε "Εθνοσυνέλευση". Στην πραγματικότητα η Τρίτη Τάξη ήταν ανομοιογενής και υπήρχαν διαρκώς αντιθέσεις μεταξύ των στρωμάτων που την αποτελούσαν. Γι' αυτό ο Χομπσμπάουμ προσδιορίζει την Τρίτη Τάξη ως την πλασματική εκείνη ενότητα "που υποτίθεται ότι εκπροσωπούσε όλους όσοι δεν ανήκαν ούτε στους ευγενείς ούτε στον κλήρο, αλλά στην οποία ουσιαστικά κυριαρχούσε η μεσαία τάξη". (βλέπε E. J. HOBSBAWM "Η εποχή των Επανάστασεων, 1789-1848", εκδόσεις "Μορφωτικό ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης").

9. Ο Γάλλος φυσιοκράτης οικονομολόγος **Τυργκό** *(Turgot: 1727-1781) ήταν οπαδός του ελεύθερου ανταγωνισμού και εχθρός του μερκαντιλιστικού συστήματος. Την περίοδο 1774-1776 ανέλαβε το Υπουργείο των Οικονομικών της Γαλλίας και προχώρησε σε μεταρρυθμίσεις. Το Φεβρουάριο του 1776 κατήργησε με διάταγμα τις συντεχνίες. Κατήργησε την αγγαρεία των χωρικών για την κατασκευή εξοχικών δρόμων. Επίσης κατήργησε και τους περιορισμούς του εμπορίου και της μεταφοράς των σιτηρών. Οι μεταρρυθμίσεις του Τυργκό ανεκλήθησαν μετά την απομάκρυνσή του από το Υπουργείο των Οικονομικών, το 1776. Ο Τυργκό συνεργάσθηκε, επίσης, στην "Εγκυκλοπαίδεια" του Ντιντερό. Από τα βασικά του έργα είναι το "Reflexions sur la formation et la distribution des richesses " (Σκέψεις πάνω στο σχηματισμό και στη διανομή του πλούτου) .*

10. Άνταμ Σμιθ (1723-1790). Σκοτσέζος οικονομολόγος και θεμελιωτής της αστικής πολιτικής οικονομίας. Κατά την περίοδο 1764-1766 είχε πάει στη Γαλλία όπου γνωρίσθηκε με τους φυσιοκράτες Κεναί και Τυργκό και με τους Ντ' Αλαμπέρ και Ελβέτιο που επέδρασαν πάνω του. Οπαδός του ελεύθερου οικονομικού ανταγωνισμού και εχθρός κάθε κρατικής παρέμβασης στην οικονομική δραστηριότητα. Βασικό του έργο "Ο πλούτος των Εθνών" (The Wealth of Nations).

11. ***Jurandes*** *ονομάζονταν οι πρωτομάστορες που εκλέγονταν από τις συντεχνίες για την υποστήριξη των συμφερόντων τους.*

12. Ο αββάς Σιεγιές (1748-1836) ήταν αντιπρόσωπος της Τρίτης Τάξης του Παρισιού κατά τη Συνέλευση των Τάξεων του 1789. Υπήρξε ένας από τους συντάκτες της "Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη". Αργότερα υποστήριξε το πραξικόπημα του Ναπολέοντα της 18ης Μπρυμαίρ του 1799 και υπήρξε ένας από τους προσωρινούς υπάτους. Το 1816 εξορίσθηκε από τη Γαλλία ως "βασιλοκτόνος", επειδή ως μέλος της Συμβατικής είχε ψηφίσει υπέρ της θανατικής καταδίκης του Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Δημοσίευσε το φυλλάδιο "Τι είναι η Τρίτη Τάξη" (Qu'est que le tiers-état). Η Τρίτη Τάξη περιελάμβανε, σύμφωνα με τον Σιεγιές, τους εμπόρους, τους επιχειρηματίες, τους χρηματιστές, τους αγρότες, τους εργάτες, τους τεχνίτες, τους διανοούμενους και όσους ασκούσαν ελεύθερα επαγγέλματα. Τα στρώματα αυτά αποτελούν το έθνος, διότι, κατά τον Σιεγιές, από τη δράση τους εξαρτάται η ύπαρξή του, ενώ δεν εξαρτάται καθόλου από τη δράση των Ευγε-

νών και του Κλήρου. Η σημαντικότατη φράση του Σιεγιές "le tiers-état est tout " (Η Τρίτη Τάξη είναι το παν) μπορεί να εκληφθεί και ως σφοδρή αντιπαράθεση στην απολυταρχικότητα του "l' état c' est moi" (Το Κράτος είμαι εγώ) του Λουδοβίκου ΙΔ'.

13. Ο Γιρονδίνος **Μπρισό** (Brissot: 1754-1793), γυρνώντας από το Λονδίνο, όπου είχε πάει για λίγους μήνες (Φεβρουάριος-Νοέμβριος του 1783), άρχισε να εκδίδει προπαγανδιστικά φυλλάδια εναντίον της Βασίλισσας και της Κυβέρνησης, με αποτέλεσμα τη σύλληψή του και τη φυλάκισή του στη Βαστίλλη απ' όπου αφέθηκε ελεύθερος το Σεπτέμβριο του 1784. Επηρεασμένος από το αγγλικό αντιδουλοκτητικό κίνημα ίδρυσε την "Εταιρεία Φίλων των Μαύρων" (Société des Amis des Noirs). Ήταν εκδότης της εφημερίδας "Ο Γάλλος Πατριώτης" και την 20η Οκτωβρίου του 1791 πρότεινε την κήρυξη του επαναστατικού πολέμου κατά των μοναρχιών της Ευρώπης. Την 2α Ιουνίου του 1793 διατάχθηκε η σύλληψή του μαζύ με τη σύλληψη και άλλων Γιρονδίνων. Προσπάθησε να διαφύγει, αλλά συνελήφθη στο Μουλέν και οδηγήθηκε στο Παρίσι, όπου και καρατομήθηκε στην γκιλοτίνα. Ήταν οπαδός του Ρουσσώ και το σπουδαιότερο έργο του είναι "Οι φιλοσοφικές έρευνες για το δικαίωμα της ιδιοκτησίας και για την κλοπή στη φυσική κατάσταση και στην κοινωνία" (1780). Σ' αυτό το έργο διατύπωσε για πρώτη φορά τη φράση "Η ιδιοκτησία είναι κλοπή".

14. "Κυρία Veto" αποκαλούσε ο λαός τη σύζυγο του Λουδοβίκου ΙΣΤ', τη βασίλισσα **Μαρία Αντουανέττα** (1755-1793). Η Μαρία Αντουανέττα ήταν

λάτρης των διασκεδάσεων και των τελετών της Αυλής, εξαιρετικά σπάταλη και παρενέβαινε συχνά στους διορισμούς των Υπουργών και των ανωτάτων υπαλλήλων, προωθώντας τους δικούς της ανθρώπους. Γι' αυτό μισήθηκε από το λαό που τη θεωρούσε ξένη και την αποκαλούσε "η Αυστριακή", επειδή ήταν κόρη της αρχιδούκισσας της Αυστρίας και Βασίλισσας της Ουγγαρίας και της Βοημίας, της Μαρίας Θηρεσίας. Καρατομήθηκε την 16η Οκτωβρίου του 1793.

15. Ο όρος ***Ζακερί*** *(jacqerie) χρησιμοποιήθηκε πρωταρχικά για να δηλώσει τη μεγάλη εξέγερση των αγροτών εναντίον των ευγενών της Γαλλίας, κατα το 1358. Η συγκεκριμένη ονομασία της αγροτικής εξέγερσης οφείλεται στους Ευγενείς που αποκαλούσαν περιφρονητικά κάθε χωρικό Ζακ (Ιάκωβο) ή Ζακ-Μπονόμ (χαζο-Ιάκωβο). Ο αγροτικός ξεσηκωμός ξέσπασε την 21η Μαΐου του 1358 κοντά στη Κομπιένη και γρήγορα εξαπλώθηκε σε όλη την ύπαιθρο. Οι αγρότες γκρέμιζαν τους πύργους των φεουδαρχών και κατέστρεφαν τα ντοκουμέντα που περιείχαν στοιχεία για τις οφειλές των χωρικών προς τους ευγενείς. Τελικά, την 10η Ιουνίου οι αγρότες νικήθηκαν από τον Κάρολο Β' της Ναβάρρας και ακολούθησε μαζική σφαγή. Μέχρι την 24η Ιουνίου σφάχθηκαν 20.000 αγρότες.*

16. ***Ιούνιος του 1792.*** *Την* ***11η Ιουνίου*** *του 1792 ξεσηκώθηκε ο λαός του Παρισιού εναντίον του Λουδοβίκου ΙΣΤ', επειδή άσκησε βέτο για το διάταγμα της 27ης Μαΐου, με το οποίο η Νομοθετική ζητούσε να εξορισθούν όλοι οι ιερείς που αρνούνταν να δώσουν όρκο πίστεως στο "Αστικό*

Σύνταγμα του Κλήρου", που είχε υιοθετηθεί από την Εθνοσυνέλευση, την 12η Ιουλίου του 1790, και προέβλεπε την εκλογή των κληρικών από τους πολίτες. Λίγες ημέρες αργότερα, την ***20η Ιουνίου****, έγινε ένοπλη πορεία του λαού, ο οποίος εισέβαλε στα βασιλικά ανάκτορα. Παρά το γεγονός ότι η πορεία ήταν οργανωμένη από τους Γιρονδίνους για να εξαναγκασθεί ο Λουδοβίκος ΙΣΤ' να ανακαλέσει την απόφασή του να παύσει την κυβέρνηση που αποτελείτο από Γιρονδίνους, μετατράπηκε σε διαδήλωση κατά της βασιλικής εξουσίας και της συνωμοσίας της Αυλής με τις ξένες δυνάμεις. Η δυναμική των γεγονότων του Ιουνίου του 1792 οδήγησε στη λαϊκή εξέγερση της 10ης Αυγούστου του 1792, με την οποία ανατράπηκε η Μοναρχία.*

17. Ο Επρεμεσνίλ (Jean Jacques Duval ***d' Eprémesnil****: 1746-1794) ήταν Γάλλος νομικός και πολιτικός. Από το 1775 ήταν μέλος του Parlement[28] του Παρισιού και αργότερα συμμετείχε στη Γαλλική Εθνοσυνέλευση. Ο Κροπότκιν εδώ υπαινίσσεται τη διαμάχη του Επρεμεσνίλ με την Βασιλική εξουσία. Πριν τη Γαλλική Επανάσταση, το 1788, ο Επρεμεσνίλ φυλακίσθηκε για λίγους μήνες, επειδή υπεράσπιζε τα δικαιώματα των Parlements απέναντι στην Βασιλική εξουσία. Στην αρχή της Γαλλικής Επανάστασης, ο Επρεμεσνίλ αγωνιζόταν για τον περιορισμό της Βασιλικής εξουσίας, με σκοπό να αποδοθεί μεγαλύτερη εξουσία στα Parlements και γενικότερα στους Ευγενείς. Βλέποντας όμως τη ριζοσπαστική τροπή των πραγμάτων κατέληξε να γίνει ένας φλογερός υπερασπιστής του Θρόνου, γιατί κατάλαβε ότι η καταστρο-*

φή της Μοναρχίας συμπαρασύρει στην καταστροφή και τα προνόμια των Ευγενών.

18. **Εντγκάρ Κινέ** (Edgar Quinet: 1803-1875). Γάλλος ιστορικός, που είναι γνωστός στην Ελλάδα, κυρίως επειδή ως μέλος μιας επιστημονικής αποστολής επισκέφθηκε, το 1829, την Πελοπόννησο. Το συγκεντρωμένο υλικό από την περιήγησή του στην Πελοπόννησο δημοσιεύθηκε στο βιβλίο του "Περί της σύγχρονης Ελλάδας και των σχέσεών της με την αρχαιότητα". Μάλιστα, αυτή τη χρονιά (1995), ένας σύγχρονος ελληνιστής, ο Ζακ Λακαριέρ, προσκεκλημένος του μορφωτικού τμήματος της Γαλλικής πρεσβείας και του Γαλλικού Ινστιτούτου, ξαναζωντάνεψε το οδοιπορικό του Κινέ στο Μωριά. Στο επίπεδο των ιδεών ο Κινέ εμπνεόταν από το Γερμανικό αντικληρικό φιλελευθερισμό και από τη Γερμανική Φιλοσοφία. Το 1841 έγινε καθηγητής στο Collège de France απ' όπου απολύθηκε το 1846, επειδή έβαλε εναντίον του αντιδραστικού καθολικού κλήρου και των Ιησουϊτών. Το 1871 συνόψισε τις ιδέες του στο έργο του "Το Νέο Πνεύμα". Ο Κροπότκιν αναφέρεται στο έργο του Κινέ "Η Επανάσταση" που εκδόθηκε το 1865. Το 1845 είχε γράψει και ένα άλλο έργο για τη Γαλλική Επανάσταση υπό τον τίτλο "Ο Χριστιανισμός και η Γαλλική Επανάσταση" .

19. **Μπιγιώ-Βαρέν** (Billaud-Varennes: 1756-1819). Γιακωβίνος που συμμετείχε στην Κομμούνα του Παρισιού της 10ης Αυγούστου του 1792 και ήταν υποστηρικτής του περιορισμού των κοινωνικών ανισοτήτων. Συμμετείχε στην Επιτροπή Κοινής Σωτηρίας. Το 1795 συνελήφθη από τους

Θερμιδωριανούς και εξορίσθηκε στη Γουϊνέα. Αρνήθηκε να δεχθεί την αμνηστεία που χορήγησε ο Ναπολέοντας και παρέμεινε στην εξορία.

*20. **Ροβεσπιέρος Μαξιμιλιανός** (1758-1794). Η πιο γνωστή μορφή της Γαλλικής Επανάστασης που κατόρθωσε να συγκεντρώσει, για μια περίοδο, όλη την κρατική εξουσία στα χέρια του. Την 31η Μαρτίου του 1790 διορίζεται πρόεδρος της Λέσχης των Γιακωβίνων. Την 27η Ιουλίου του 1793 γίνεται μέλος της Επιτροπής Κοινής Σωτηρίας και σε λίγο, το Σεπτέμβρη, αρχίζει η περίοδος της Τρομοκρατίας. Η Συμβατική εγκρίνει το νόμο περί υπόπτων, που επιβάλλει την άμεση σύλληψη όσων είναι αντίθετοι στην Επιτροπή Κοινής Σωτηρίας και στον Ροβεσπιέρο. Μάλιστα, την 10η Ιουνίου του 1794 καταργούνται όλες οι νομικές εγγυήσεις για όσους κατηγορούνται σαν "προδότες της Επανάστασης". Με την ανατροπή της δικτατορίας του Ροβεσπιέρου και των Γιακωβίνων από τους Θερμιδωριανούς, ο Ροβεσπιέρος συνελήφθη τη νύχτα της 27ης Ιουλίου του 1794 και χωρίς δίκη οδηγήθηκε μαζύ με τους στενούς του συνεργάτες, την 28η Ιουλίου, στη λαιμητόμο.*

*21. Την 30η Σεπτεμβρίου του 1791 έληξαν οι εργασίες της Συντακτικής Συνέλευσης και την επομένη, την 1η Οκτωβρίου, άρχισαν οι εργασίες της **Νομοθετικής Συνέλευσης**. Τα μέλη της ήταν νέα άτομα, διότι η Συντακτική είχε αποδεχθεί την πρόταση του Ροβεσπιέρου να απαγορευθεί στα μέλη της να εκλεγούν στη Νομοθετική. Οι εργασίες της Νομοθετικής έληξαν την 21η Σεπτεμβρίου του 1792 και ταυτοχρόνως άρχισαν οι εργασίες της Συμβατικής Συνέλευσης.*

*22. **Ανακήρυξη της Δημοκρατίας.** Την 21η Σεπτεμβρίου του 1792 η Συμβατική Συνέλευση ομόθυμα, μέσα σε ένα ενθουσιώδες κλίμα, κατήργησε τη Μοναρχία.*

*23. Πρόκειται για μία από τις σημαντικότερες εφημερίδες που άρχισαν να εκδίδονται κατά την εποχή της Γαλλικής Επανάστασης. "Ο Παγκόσμιος Σύμβουλος" (Le **Moniteur** Universel) ή "Εθνική Εφημερίς" (Gazette Nationale) εκδόθηκε το Νοέμβριο του 1789 για να δημοσιεύει τις πολιτικές συζητήσεις της Συντακτικής Συνέλευσης. Από την 28η Δεκεμβρίου του 1789 έγινε η επίσημη εφημερίδα για τη δημοσίευση των πράξεων της κυβέρνησης.*

*24. **Ζακ Νεκέρ** (Necker: 1732-1804). Ελβετός τραπεζίτης και Υπουργός Οικονομικών κατά τις περιόδους 1771-1781 και 1788-1790. Ήταν θαυμαστής του Αγγλικού συστήματος και οπαδός μίας περιορισμένης συνταγματικής μοναρχίας. Προσπάθησε να προωθήσει ένα πρόγραμμα κοινωνικών και συνταγματικών μεταρρυθμίσεων. Η παραίτησή του από το Λουδοβίκο ΙΣΤ' (11η Ιουλίου 1789) οδήγησε πλήθος κόσμου να τρέξει στον αγαλματοποιό Κούρτιο, να αρπάξει την προτομή του Νεκέρ και να ξεχυθεί σε μια τεράστια διαδήλωση με κατεύθυνση το Παλάτι. Αυτή η μεγάλη διαδήλωση υπέρ του Νεκέρ εξηγείται από το ότι τη συγκεκριμένη εκείνη στιγμή ο Νεκέρ ήταν πολύ αγαπητός στο λαό, διότι είχε δημοσιευθεί μία έκθεσή του που για πρώτη φορά γνωστοποιούσε τα τεράστια ποσά που σπαταλούσαν από το δημόσιο ταμείο οι άνθρωποι της Αυλής. Ο Νεκέρ επανήλθε στο Υπουργείο των Οικονομικών λίγες ημέρες μετά*

την παραίτησή του, την 16η Ιουλίου του 1789, και παραιτήθηκε οριστικά την 4η Σεπτεμβρίου του 1790.

25. Καμίλ Ντεμουλέν (Desmoulins: 1760-1794). Μία από τις σημαντικότερες μορφές της Γαλλικής Επανάστασης, που έγινε γνωστός για την τόλμη και την ορμητικότητα που έδειξε κατά την έκρηξη της Επανάστασης. Κατά τη μεγάλη πορεία του λαού προς το Παλάτι, μετά την αποπομπή του Νεκέρ, ο Ντεμουλέν ανέβηκε σ' ένα πρόχειρο βήμα και, κρατώντας το πιστόλι στα χέρια, φώναξε: " Πολίτες! Δέν πρέπει να χάνουμε ούτε στιγμή. Τη νύχτα αυτή, όλα τα Ελβετικά και Γερμανικά τάγματα θα βγουν να μας χτυπήσουν. Τι μένει σε μας να κάνουμε; Ν' αρπάξουμε τα όπλα!". Ήταν από τους επικριτές της πολιτικής της Τρομοκρατίας του Ροβεσπιέρου. Έτσι, τη νύχτα της 29ης προς την 30η Μαρτίου του 1794 διατάχθηκε η σύλληψή του μαζύ με τη σύλληψη του Δαντών και άλλων. Αφού κατηγορήθηκαν για συνεργασία σε "ξένη συνωμοσία", οδηγήθηκαν στη λαιμητόμο, την 5η Απριλίου του 1794. Πηγαίνοντας για τη λαιμητόμο, πάνω στο κάρρο των καταδίκων, ο Ντεμουλέν φώναξε: "Να λοιπόν, η ανταμοιβή εκείνου που τον αποκάλεσαν πρώτο απόστολο της Ελευθερίας!"

*.26. Τη νύχτα της **4ης Αυγούστου** του 1789 η Συντακτική Συνέλευση προχώρησε στη μερική κατάργηση των φεουδαρχικών δικαιωμάτων. Η απόφαση αυτή της Συντακτικής ελήφθη κάτω από την πίεση του "Μεγάλου Φόβου" (Grande Peur), δηλαδή του μεγάλου αγροτικού ξεσπκωμού που ξέσπασε στη Γαλλία από το τέλος του Ιουλίου μέχρι και τις αρχές του Αυγούστου του 1789. Οι εξε-*

γερμένοι αγρότες σκότωναν τους υπαλλήλους του Βασιλιά, κατελάμβαναν τους πύργους των αρχόντων και έκαιγαν τα έγγραφα της ιδιοκτησίας των φεουδαρχών.

27. Την **9η Θέρμιδορ** (Thermidor: 27η Ιουλίου 1794) η Συμβατική Συνέλευση ψήφισε τη σύλληψη του Ροβεσπιέρου και του αδελφού του, του Σαιν-Ζυστ, του Κουθόν και του Λεμπά. Όταν συνελήφθη, ο Ροβεσπιέρος φώναξε: "Η Δημοκρατία είναι χαμένη. Θριαμβεύουν οι ληστές!". Την άλλη ημέρα ο Ροβεσπιέρος και άλλα 22 άτομα οδηγήθηκαν στη λαιμητόμο.

28. **Parlements** ονομάζονταν τα δικαστικά συμβούλια, που ήταν ανώτατα δικαστήρια στη Γαλλία πριν την Επανάσταση του 1789. Αποτελούνταν από Ευγενείς και είχαν περιορισμένες δυνατότητες ελέγχου των Βασιλικών διαταγμάτων. Η Απόλυτη Μοναρχία είχε περιορίσει όσο περισσότερο μπορούσε τους παλιούς θεσμούς των Ευγενών, τις Συνελεύσεις και τα Δικαστικά Συμβούλια. Βέβαια, διατηρούσαν ακόμη τη δύναμή τους, που στάθηκε ικανή να οδηγήσει στην αποτυχία τις μεταρρυθμιστικές απόπειρες του Τυργκό κατά την περίοδο 1774-1776. Τώρα, με αφορμή τη γενικότερη κρίση του 1788-1789, διαμαρτύρονταν και απαιτούσαν την επανάκτηση και την επέκταση των προνομίων τους. Η διαμάχη των parlements και της Αυλής ήταν μία ενδοεξουσιαστική διαμάχη. Τα parlements δε διαπνεόταν από καμία φιλολαϊκή διάθεση. Όπως αναφέρει και ο Πέτρος Κροπότκιν: "εάν τα parlements είχαν αρνηθεί μερικές φορές να εφαρμόσουν τα διατάγματα του Βασιλιά και του Υπουργού του, από την άλλη μεριά δε νοιάζο-

νταν καθόλου για την κατάσταση του λαού". (σελίδα 45 της αγγλικής έκδοσης του μεγάλου έργου του Πέτρου Κροπότκιν "The Great French Revolution, 1789-1793", εκδόσεις Elephant).

29. **Γενικές Τάξεις** (Etats Généraux). Με απόφαση του Λουδοβίκου ΙΣΤ΄ της 24ης Ιανουαρίου του 1789 έπρεπε οι τρεις τάξεις, ο Κλήρος, οι Ευγενείς και η Τρίτη Τάξη, να εκλέξουν τους αντιπροσώπους τους για τη Γενική Συνέλευση των Τάξεων που θα γινόταν την 5η Μαΐου. Η Γενική Συνέλευση των Τάξεων είχε να συγκληθεί από το 1614. Ο συνολικός αριθμός των αντιπροσώπων που εξελέγησαν για τη Γενική Συνέλευση των Τάξεων της 5ης Μαΐου ήταν 1196. Οι 308 ανήκαν στον Κλήρο, οι 290 στους Ευγενείς και οι 598 στην Τρίτη Τάξη. Στο παραδοσιακό αυτό φεουδαρχικό σώμα πλειοψηφούσαν πάντοτε οι Ευγενείς και ο Κλήρος έναντι της Τρίτης Τάξης, διότι οι αντιπρόσωποι δεν ψήφιζαν ως άτομα αλλά κατά κοινωνικές ομάδες. Αλλά, τώρα, οι αντιπρόσωποι της Τρίτης Τάξης συμφώνησαν να μη δεχθούν χωριστή συνεδρίαση και ψήφο και ορκίσθηκαν να μη χωρισθούν, αν δε δώσουν Σύνταγμα στη Γαλλία.

30. **Τεν Ιπολίτ** (Taine: 1828-1893). Γάλλος κριτικός και ιστορικός. Θεμελιωτής της αισθητικής θεωρίας του νατουραλισμού. Σημαντικά του έργα είναι οι Μελέτες του για τον Μπαλζάκ (1858) και οι Μελέτες του για τον Σταντάλ (1864). Βάση της μεθοδολογίας του αποτελεί η τριάδα "Φυλή-περιβάλλον-στιγμή". Η αμοιβαία επίδραση των μερών της τριάδας καθορίζει, σύμφωνα με τον Τεν, την εμφάνιση των λογοτεχνικών ειδών και των

λογοτεχνικών σχολών. Κατά τη δεκαετία του 1860 εξέφραζε φιλελεύθερες ιδέες, αλλά μετά την Παρισινή Κομμούνα, το 1871, πέρασε με το μέρος της αντίδρασης. Ο Κροπότκιν αναφέρεται στο βασικό έργο του Τεν "Η προέλευση της σύγχρονης Γαλλίας" (τρεις τόμοι, 1876-1893), όπου επιτίθεται όχι μόνον κατά των Γιακωβίνων και της δικτατορίας τους, αλλά συλλήβδην κατά της Γαλλικής Επανάστασης.

31. Μπλανκιστές ονομάζονται οι οπαδοί του **Μπλανκί** *Λουί-Ωγκύστ (Blanqui: 1805-1881). Ο Μπλανκί έμεινε στις φυλακές για τριαντατρία χρόνια συνολικά και γι' αυτό ονομάσθηκε "Ο Έγκλειστος" (L' enfermé). Πίστευε ότι ο σοσιαλιστικός μετασχηματισμός της κοινωνίας θα μπορούσε να επιτευχθεί με την κατάληψη της εξουσίας από αυστηρά πειθαρχημένες συνωμοτικές ομάδες και γι' αυτό δημιουργούσε συνεχώς μυστικές εταιρείες. Την 12η Μαΐου του 1839 μαζύ με 500 ενόπλους κατέλαβε το Δημαρχείο του Παρισιού. Μετά από δύο ημέρες νικήθηκαν εύκολα, καθώς ήταν αποκομμένοι από τον πληθυσμό. Έχει γράψει ένα εγχειρίδιο για το αντάρτικο πόλεων με τον τίτλο "Οδηγίες για την ένοπλη δράση". Οι μπλανκιστές έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην Παρισινή Κομμούνα. Ο Μπλανκί εξελέγη πρόεδρος της Κομμούνας, αλλά η κυβέρνηση Θιέρσου αρνήθηκε να τον αποφυλακίσει. Οι μπλανκιστές προσχώρησαν, αργότερα, στη Διεθνή Ένωση των Εργαζομένων και υποστήριξαν τον Μαρξ στη διαμάχη του με τον Μπακούνιν. Κατά τόν Α' παγκόσμιο πόλεμο ακολούθησαν σωβινιστική πολιτική εθνικής άμυνας. Μετά το θάνατο του Βαγιάν, το 1915, το μπλαν-*

κιστικό ρεύμα σταμάτησε να υπάρχει.

32. Οι εργασίες της ***Συμβατικής Συνέλευσης*** *(Convention) άρχισαν την 21η Σεπτεμβρίου του 1792 και τελείωσαν την 26η Οκτωβρίου του 1795, όταν η κρατική εξουσία πέρασε στα χέρια του Διευθυντηρίου.*

33. Ο ***Σασέν*** *(Chassin: 1831-1901) ήταν Γάλλος εκδότης και συγγραφέας διαφόρων έργων σχετικά με τη Γαλλική Επανάσταση. Ο Πέτρος Κροπότκιν στο μεγάλο του έργο για τη Γαλλική Επανάσταση αναφέρεται στο έργο του Σασέν "Το Πνεύμα της Επανάστασης".*

34. Τα ανάκτορα των ***Βερσαλλιών*** *(Versailles) άρχισαν να κτίζονται από το Λουδοβίκο ΙΔ', το 1662. Θεωρούνταν το σύμβολο της Γαλλικής Μοναρχίας.*

35. Την 27η Απριλίου του 1789 λεπλατήθηκε στο Παρίσι το μεγάλο εργοστάσιο του ***Ρεβεγιόν*** *(Réveillon), έπειτα από αιματηρή σύγκρουση. Ο Ρεβεγιόν ήταν ένας εργαζόμενος που κατάφερε να γίνει ιδιοκτήτης ενός εργοστασίου που απασχολούσε 300 εργάτες. Έγινε γνωστός, όπως αναφέρει και ο Πέτρος Κροπότκιν, για τη βαρβαρότητα με την οποία υποστήριζε τη λιμοκτονία των εργατών, οι οποίοι, σύμφωνα μ' αυτόν, δε χρειάζονταν τίποτε άλλο πέρα από φακές και από ψωμί κατώτατης ποιότητας. Κατά τη λεπλασία του εργοστασίου του από το λαό επενέβη ο στρατός με αποτέλεσμα να σκοτωθούν 12 στρατιώτες και να τραυματισθούν άλλοι 80, ενώ από την πλευρά του λαού σκοτώθηκαν 200 και τραυματίσθηκαν 300. (σελίδες 67 και 68 της αγγλικής έκδοσης του*

έργου του Πέτρου Κροπότκιν "The Great French Revolution, 1789-1793", εκδόσεις Elephant).

36. ***Μπρυμαίρ*** *(Brumaire). Πρόκειται για το δεύτερο μήνα του γαλλικού δημοκρατικού ημερολογίου. Την 18η Μπρυμαίρ του 1799 (9η Νοεμβρίου) ο Ναπολέων Βοναπάρτης ανέτρεψε με πραξικόπημα το Διευθυντήριο και εγκαθίδρυσε τη δικτατορία του, λαμβόνοντας τον τίτλο του "Πρώτου Υπάτου".*

37. Την ***2α Δεκεμβρίου*** *του 1851 ο Λουδοβίκος Βοναπάρτης διέλυσε με πραξικόπημα τη Γαλλική Νομοθετική Συνέλευση. Ο Μαρξ χαρακτηρίζει τη 2α Δεκεμβρίου του Λουδοβίκου Βοναπάρτη ως τη "δεύτερη έκδοση" της 18ης Μπρυμαίρ του Ναπολέοντα Βοναπάρτη. (Βλέπε το έργο του "Η 18η Μπρυμαίρ του Λουδοβίκου Βοναπάρτη").*

38. Επρόκειτο, όπως αναφέρει ο Πέτρος Κροπότκιν, για ***20.000 άνεργους****. (σελίδα 91 του έργου του "The Great French Revolution, 1789-1793", εκδόσεις Elephant).*

39. Την ***5η και την 6η Οκτωβρίου του 1789*** *ο λαός, μετά από συγκρούσεις με τη Βασιλική Φρουρά στις Βερσαλλίες, επέβαλε στο Λουδοβίκο ΙΣΤ΄ την επιστροφή του στο Παρίσι. Σκοπός αυτής της ενέργειας ήταν η ματαίωση της συνωμοσίας εναντίον της Εθνοσυνέλευσης που είχε σχεδιασθεί στην Αυλή των Βερσαλλιών. Την 5η Οκτωβρίου, επίσης, λαμβάνει χώρα και η πορεία των γυναικών του Παρισιού προς τις Βερσαλλίες για να ζητήσουν ψωμί*

40. Την ***10η Αυγούστου του 1792*** *έχουμε τη λαϊκή εξέγερση στο Παρίσι και τη δημιουργία της*

επαναστατικής Κομμούνας. Κάτω από την πίεση του εξεγερμένου πλήθους η Νομοθετική Συνέλευση καθαιρεί το Λουδοβίκο ΙΣΤ' και καταργεί προσωρινά το θεσμό της μοναρχίας.

41. Οι **συντεχνίες** καταργήθηκαν την 2α Μαρτίου του 1791.

42. Αδριανός **Ντυπόρ** (Duport: 1759-1798). Λίγο πριν το ξέσπασμα της Γαλλικής Επανάστασης ο Ντυπόρ ανήκε στην ομάδα των "Πατριωτών". Στο σπίτι του, μάλιστα, γίνονταν πολλές από τις συνεδριάσεις των αρχηγών της ομάδας των "Πατριωτών". Το πρόγραμμά της απέβλεπε στη δημιουργία Συνταγματικής Μοναρχίας με αντιπροσωπευτικό σύστημα.

43. **Γκρεγκουάρ** Ανρί (Grégoire: 1750-1831). Ιερέας, παιδί ενός φτωχού χωρικού και δημοφιλής εξαιτίας της αντίθεσής του απέναντι στη σκλαβιά των νέγρων. Το 1789 εκλέχθηκε στη Γενική Συνέλευση των Τάξεων και ήταν υποστηρικτής της ένωσης του κατώτερου κλήρου με τους αντιπροσώπους της Τρίτης Τάξης. Ήταν υπέρμαχος της κατάργησης της Μοναρχίας και γι' αυτό δέχθηκε μεγάλη επίθεση από τον αντιδραστικό φιλομοναρχικό κλήρο κατά τη διάρκεια της Παλινόρθωσης των Βουρβόνων.

44. Την 26η Αυγούστου του 1789 η Εθνοσυνέλευση ψήφισε τη **Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη**, που αποτελούνταν από το προοίμιο και 17 άρθρα. Με τη Διακήρυξη κατοχυρώνονταν, μεταξύ άλλων η ελευθερία της σκέψης, της έκφρασης, αλλά και η ελευθερία της ιδιοκτησίας. Η ιδιοκτησία, μέσα στα πλαίσια της αστικής ιδεολογίας, θεωρείται από τη Δια-

κήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη ως ένα φυσικό δικαίωμα, ιερό, αναφαίρετο και απαραβίαστο.

*45. **Ο στρατιωτικός νόμος** ψηφίσθηκε από την Εθνοσυνέλευση την 21η Οκτωβρίου του 1789, προκειμένου να σταματήσουν οι λαϊκές εξεγέρσεις.*

*46. **Μισελέ** Ζυλ (Michelet: 1798-1874). Γάλλος ιστορικός, γνωστός από το μεγάλο έργο του "Ιστορία της Γαλλίας". Ο Κροπότκιν αναφέρεται, εδώ, στο άλλο μεγάλο έργο του που είναι "Η Ιστορία της Γαλλικής Επανάστασης" (7 τόμοι, 1847-1853). Ο Μισελέ είδε τη Γαλλική Επανάσταση ως το θρίαμβο της Δικαιοσύνης πάνω στο χριστιανικό δόγμα και στην αυθαίρετη εξουσία της Μοναρχίας.*

*47. **Μπλάν** Λουί (Blanc: 1811-1882). Γάλλος σοσιαλιστής και ιστορικός. Ένα από τα έργα του είναι η "Επανάσταση του 1848", στην οποία και συμμετείχε. Ο Μπλάν πίστευε ότι οι αντιθέσεις του κεφαλαίου και της μισθωτής εργασίας θα μπορούσαν να επιλυθούν με ειρηνικό τρόπο, διότι ο ανταγωνισμός είναι καταστρεπτικός και για τους εργάτες και για τους καπιταλιστές. Ένα άλλο έργο του είναι "Η Οργάνωση της δουλειάς". Σύμφωνα με την άποψη του Μπλάν για την εργασία, πρέπει να οργανωθούν κοινωνικά εργαστήρια, χρηματοδοτούμενα από το Κράτος και ελεγχόμενα από τους εργάτες, ως πρώτο βήμα για τον κοινωνικό μετασχηματισμό. Σημαντική θεωρείται η διατύπωση του Μπλάν ότι "Η Δικαιοσύνη θα αποκατασταθεί όταν ο καθένας θα παράγει ανάλογα με τις ικανότητές του και θα καταναλώνει ανάλογα με τις ανάγκες*

του. Ο Κροπότκιν, εδώ, αναφέρεται στο μεγάλο έργο του Μπλάν "Ιστορία της Γαλλικής Επανάστασης" (12 τόμοι).

48. **Μινιέ** Φρανσουά (Mignet: 1796-1884). Γάλλος ιστορικός, γνωστός για το έργο του "Ιστορία της Γαλλικής Επανάστασης" (2 τόμοι, 1824). Στην Ελλάδα έχουν δημοσιευθεί, το 1926, αποσπάσματα από το έργο του Μινιέ και το έργο του Ματιέ, που επανεκδόθηκαν το 1989 με την ευκαιρία των 200 χρόνων από τη Γαλλική Επανάσταση από τις εκδόσεις "Παπαζήση". (Βλέπε Α. Δ. Παπαδήμα-Μιχ. Δ. Στασινοπούλου "Ιστορία της Γαλλικής Επανάστασης" (2 τόμοι, μέ βάση τα έργα των F. Mignet- A. Mathiez) .

49. Την 9η Ιουλίου του 1789 η Εθνική Συνέλευση ανακηρύσσεται σε **Συντακτική Συνέλευση** για να δώσει το πρώτο γραπτό Σύνταγμα στη Γαλλία, ύστερα από πρόταση του Μιραμπό. Την 10η Οκτωβρίου του 1789 η Συντακτική συνέλευση ψήφισε το Σύνταγμα του 1789. Την 30η Σεπτεμβρίου του 1791 έληξαν οι εργασίες της και την επομένη άρχισαν οι εργασίες της Νομοθετικής Συνέλευσης.

50. Το βράδυ της 4ης Αυγούστου του 1789, υπό την απειλή του "Μεγάλου Φόβου", δηλαδή του μεγάλου αγροτικού ξεσηκωμού, ο υποκόμης ντε **Νουάιγ**, κουνιάδος του Λαφαγιέτ, πρότεινε τα ακόλουθα μέτρα: α) Να εκδοθεί προκήρυξη ότι στο εξής οι φόροι θα πληρώνονταν από όλους τους πολίτες, αναλόγως των εισοδημάτων τους. β) Τα φεουδαρχικά δικαιώματα μπορούν να εξαγορασθούν από τις κοινότητες σε χρήμα ή με άλλα δίκαια ανταλλάγματα. γ) Οι φεουδαρχικές αγγα-

ρείες και οι άλλες προσωπικές δουλείες θεωρούνται καταργημένες, δίχως εξαγορά.

Τις προτάσεις του Νουάιγ υποστήριξε ο δούκας του **Αιγγιγιόν**, ένας από τους πλουσιότερους κτηματίες της Γαλλίας, λέγοντας: "Ο λαός ζητεί να αποσείσει το ζυγό που τον πιέζει τόσους αιώνες και οι υπερβασίες του συγχωρούνται, αν αναλογισθεί κανείς τις καταχρήσεις, των οποίων υπήρξε θύμα" .

Πρέπει να σημειώσουμε ότι πριν τις προτάσεις του υποκόμη ντε Νουάιγ η Συνέλευση προσανατολιζόταν στην κατάπνιξη των αγροτικών εξεγέρσεων. Τα αυστηρότερα μέτρα, μάλιστα, προτείνονταν από τους αντιπροσώπους της Τρίτης τάξης, που θεωρούσαν ότι οι εξεγέρσεις των αγροτών υποκινούνταν απο τους αριστοκράτες.

51. Οι καταναγκαστικές υποχρεώσεις των αγροτών προς τους γαιοκτήμονες διακρίνονταν σε προσωπικές υποχρεώσεις, τις λεγάμενες **προσωπικές δουλείες** (servitudes personnelles) και σε υποχρεώσεις σχετικά με τα πράγματα (γή, προϊόντα κ.λ.π.), τις λεγόμενες **εμπράγματες δουλείες** (servitudes réelles). Οι προσωπικές αγγαρείες των αγροτών ήταν πολλές και αρκετά ιδιόμορφες. Για παράδειγμα, ορισμένοι γαιοκτήμονες υποχρέωναν τους χωρικούς να μένουν άυπνοι όλη τη νύχτα και να χτυπούν τα νερά των λιμνών για να μην ενοχλείται ο ύπνος τους από τα κοάσματα των βατράχων. Στις εμπράγματες δουλείες περιλαμβάνονταν το ενοίκιο για τη χρήση της γης, η απόδοση στο γαιοκτήμονα ενός μέρους από τη σοδειά, κ.λ.π.

52. Το **1861** έχουμε τη νομοθετική κατάργηση της δουλοπαροικίας στη Ρωσσία.

53. Η **Σταλ** *(Madame de Staël: 1766-1817) ήταν κόρη του Νεκέρ, του υπουργού των Οικονομικών του Λουδοβίκου ΙΣΤ', και μία από τις σημαντικότερες μορφές του Γαλλικού Ρομαντισμού της εποχής της. Με το έργο της "Περί της Λογοτεχνίας στις σχέσεις της με τους κοινωνικούς θεσμούς" (1800) έθεσε τις βάσεις της ιστορικοπολιτιστικής και συγκριτικής μελέτης των λογοτεχνικών έργων. Το 1803 πήγε στη Γερμανία, όπου απέκτησε σχέση με τον Γκαίτε, τον Σίλερ, τον Φίχτε και τον Σλέγκελ. Το κυριότερο βιβλίο της, το "Περί της Γερμανίας", που δημοσιεύθηκε για πρώτη φορά στο Λονδίνο το 1813, επειδή η Γαλλική αστυνομία είχε απαγορέψει την έκδοσή του, εμπεριέχει λεπτομερή στοιχεία για τη Γερμανική φιλοσοφία, τη Γερμανική λογοτεχνία και τον Γερμανικό πολιτισμό. Σχετικά με την Γαλλική Επανάσταση, η Στάλ έγραψε ένα έργο που φέρει τον τίτλο "Στοχασμοί πάνω στα κυριότερα γεγονότα της Γαλλικής Επανάστασης". Επιδοκίμασε με ενθουσιασμό τις φιλελεύθερες ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης και αντιτάχθηκε στους Γιακωβίνους.*

54. **Μιρ** *ονομαζόταν η αγροτική κοινότητα στη Ρωσσία από τον 12ο αιώνα μέχρι τις αρχές του 20ου. Το Μιρ ήταν μία αυτοδιοικούμενη κοινότητα που έλεγχε τα κοινοτικά εδάφη, τα κοινοτικά δάση, του τόπους κυνηγιού και αλιείας και τους χερσότοπους. Οι Ναρόντνικοι θεωρούσαν το Μιρ ως το φυτώριο της μελλοντικής σοσιαλιστικής κοινωνίας.*

Ο Μιχαήλ Μπακούνιν, επίσης, έβλεπε θετικά την ύπαρξη του Μιρ και έγραφε: "αμέτρητες ιστορικές εμπειρίες, σκληρές και πικρές, έκαναν τελι-

κά τις λαϊκές μάζες όλων των χωρών ή, ας πούμε, τουλάχιστον όλων των Ευρωπαϊκών χωρών, να καταλάβουν ότι δεν μπορούν να περιμένουν τίποτα από τις προνομιούχες τάξεις και τα σημερινά Κράτη και, γενικά, από τις πολιτικές αλλαγές κι ότι θα μπορέσουν να χειραφετηθούν μόνο με τις δικές τους προσπάθειες, διαμέσου της Κοινωνικής Επανάστασης. Αυτό ακριβώς είναι που καθορίζει το παγκόσμιο ιδανικό, που εμψυχώνει σήμερα αυτές τις μάζες και τις ενεργοποιεί

Αυτό το ιδανικό υπάρχει, άραγε, και στη σκέψη του ρώσσικου λαού; Αναμφίβολα, ναι. Και δε χρειάζεται καθόλου να διεισδύσει κανείς βαθιά στην ιστορική συνείδηση του λαού μας, για να επισημάνει τα ουσιαστικά στοιχεία του.

Το πρώτο και πιο βασικό από αυτά τα στοιχεία είναι η πεποίθηση, που τη συμμερίζεται όλος ο λαός, ότι η γη, που ποτίζεται με τον ιδρώτα του κι αποφέρει καρπούς με τη δουλειά του, όλη η γη, ανήκει στο λαό.

Το δεύτερο στοιχείο, που κι αυτό είναι εξίσου σημαντικό, είναι ότι το δικαίωμα απόλαυσης των αγαθών της δεν ανήκει στο άτομο, αλλά σε ολόκληρη την κοινότητα, το μιρ, που μοιράζει προσωρινά τη γη ανάμεσα στα άτομα.

Το τρίτο στοιχείο, που δεν είναι λιγότερο σημαντικό από τα προηγούμενα, είναι η σχεδόν απόλυτη αυτονομία, η συλλογική αυτοκυβέρνηση του μιρ και συνακόλουθα, η φανερή εχθρότητα της κοινότητας απέναντι στο Κράτος". (Βλέπε Μιχαήλ Μπακούνιν "Κρατισμός και Αναρχία", εκδόσεις "Ελεύθερος Τύπος").

55. Ο ***Σαιν-Ζυστ*** *(Saint-Just: 1767-1794) ήταν 22 χρονών όταν ξέσπασε η Γαλλική Επανάσταση. Την 19η Φεβρουαρίου του 1794, σε ηλικία 27 χρονών, γίνεται πρόεδρος της Συμβατικής και την 28η Ιουλίου του 1794 ανεβαίνει μαζύ με το Ροβεσπιέρο στη λαιμητόμο. Ήταν οπαδός του Ρουσσώ και είχε μελετήσει με πάθος, πριν από την Επανάσταση, το "Κοινωνικό Συμβόλαιο". Τα ποιήματά του που έγραψε πριν την επανάσταση έχουν εναν αντιθρησκευτικό, αντιβασιλικό και αντιαριστοκρατικό χαρακτήρα. Μισήθηκε πολύ για τις πράξεις του κατά την περίοδο της Τρομοκρατίας και οι εχθροί του τον αποκαλούσαν "αιματοβαμμένο τίγρη" και "αρχάγγελο του θανάτου" .*

56. Την 14η Ιουλίου του 1791 ψηφίζεται από την Εθνοσυνέλευση η ***κατάργηση του δικαιώματος της απεργίας και των εργατικών συνδικάτων.***

57. Το Παρίσι, κατά τους χρόνους της Γαλλικής Επανάστασης, ήταν χωρισμένο σε 48 ***τομείς*** *(sections). Ο κάθε τομέας λειτουργούσε μέσα σε συνθήκες άμεσης δημοκρατίας και διέθετε τη δική του ένοπλη δύναμη. Οι τομείς έστειλαν τους αντιπροσώπους τους στο Γενικό συμβούλιο που έδρευε στο Δημαρχείο.*

58. Οι ***Γιρονδίνοι*** *ήταν μία από τις πολιτικές ομαδοποιήσεις, κατά τη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης. Ονομάσθηκαν έτσι επειδή οι αντιπρόσωποί τους προήρχοντο από την περιοχή της Γιρόνδης. Αποτελούσαν τη μετριοπαθή πτέρυγα της Επανάστασης και εκπροσωπούσαν τα συμφέροντα των επιχειρηματιών και των τοπικών κυβερνητικών υπαλλήλων.*

59. Ονομάσθηκαν **Εμπερτιστές** *(Hébertistes) από τον Εμπέρ (Hébert: 1757-1794) . Οι εμπερτιστές εκτελέσθηκαν κατά τη διάρκεια της Τρομοκρατίας του Ροβεσπιέρου, την 24η Μαρτίου του 1794.*

60. Σε αντίθεση με όσα υποστηρίζει εδώ ο Κροπότκιν, είναι γενικά παραδεκτό ότι η **Βανδέα** *(Vendée) ήταν μία αντεπαναστατική εξέγερση, που έλαβε το όνομά της από τον ομώνυμο Γαλλικό Νομό. Οι εξεγερμένοι ήταν επηρεασμένοι από την προπαγάνδα των Ευγενών και του αντιδραστικού Κλήρου και ξεσηκώθηκαν την 10η Μαρτίου του 1793. Στην αρχή υπήρχαν διάφορες εστίες εξέγερσης, αλλά αργότερα συνενώθηκαν σε μία στρατιό που ονομάσθηκε "Καθολική Ρωμαϊκή Στρατιά" και κατόπιν "Καθολική και Βασιλική Στρατιά" και μετά "Μεγάλη Στρατιά". Η εξέγερση νικήθηκε από τη Συμβατική, αλλά διατηρήθηκαν μερικές εστίες αντίστασης. Ο Ναπολέων κατέπνιξε μία τελευταία εξέγερση στη Βανδέα, την 15η Μαΐου του 1800. Ο Βίκτωρ Ουγκώ έγραψε για την αντεπαναστατική εξέγερση της Βανδέας: "ιπποτική και πρωτόγονη· χτίζοντας, τελείως παράλογα, ένα φράγμα που θα εμπόδιζε το φως να διαλύσει τα σκότη· η άγνοια, με πείσμα, με αποβλάκωση, με λεβεντιά, ν' αντιστέκεται στην αλήθεια, στη δικαιοσύνη, στο δικαίωμα, στη λογική, στη λύτρωση· ένας οχτάχρονος τρόμος, μία ερείπωση δεκατεσσάρων νομών, ένα ρήμαγμα των χωραφιών, μία καταστροφή των καρπών, μία πυρπόληση των χωραφιών, ένα γκρέμισμα των πόλεων, μία λεπλασία των σπιτιών, μία σφαγή των γυναικόπαιδων, ένας δαυλός μέσα στις καλύβες, ένα ξίφος μέσα στις καρδιές, μία ασυναίσθητη απόπειρα πατροκτονίας,*

ο φόβος του πολιτισμού, η ελπίδα του Πιτ - να τι ήταν ο πόλεμος εκείνος".

61. Οι ***Ουσίτες*** *(Hussites) ήταν οπαδοί του Γιαν Ους (1371-1415), του θεωρητικού της Τσέχικης μεταρρύθμισης. Ο Γιαν Ους ήταν υποστηρικτής του Άγγλου Τζων Γουήκλιφ που η διδασκαλία του είχε απαγορευθεί στη Βοημία. Με τα κηρύγματά του ο Γιαν Ους μαστίγωνε τον καθολικό κλήρο, εναντιωνόταν στον πλούτο, στη διαφθορά του κλήρου και στην αγοραπωλησία των εκκλησιαστικών αξιωμάτων και μιλούσε κατά της Γερμανικής κατοχής στη Βοημία. Πηγή της πίστης έπρεπε να είναι, σύμφωνα με τον Ους, οι "Άγιες Γραφές" και όχι τα διατάγματα της επίσημης εκκλησίας. Αφορίσθηκε το 1414 και ρίχθηκε στη φυλακή. Παρέμεινε πιστός στις απόψεις του και γι' αυτό καταδικάσθηκε από το εκκλησιαστικό συμβούλιο σαν αιρετικός. Ο θάνατός του, το 1415, οδήγησε στο ξέσπασμα του επαναστατικού κινήματος των Ουσιτών. Ο Μιχαήλ Μπακούνιν γράφει για το κίνημα των Ουσιτών: "Στο 15ο αιώνα έχουμε την ένδοξη και μερικές φορές νικηφόρα, καθαρά λαϊκή επανάσταση των τσέχων ουσιτών. Αφήνοντας κατά μέρος τις θρησκευτικές τους αρχές, που τις θεωρούμε σαν πρόσχημα, βρίσκονταν, αναμφίβολα, πολύ πιό κοντά στα ιδανικά της ανθρώπινης αδελφότητας και της ελευθερίας του λαού από κείνους τους καθολικούς ή προτεστάντες που τους διαδέχτηκαν. Πρέπει να προσέξουμε τον κατάφωρα κοινωνικό και αντικρατικό χαρακτήρα αυτής της επανάστασης". (Βλέπε Μιχαήλ Μπακούνιν "Κρατισμός και Αναρχία", εκδόσεις "Ελεύθερος Τύπος").*

*62. "****Δύο Φίλοι της Ελευθερίας***" *(Deux amis*

de la liberté). Με το ψευδώνυμο αυτό δημοσίευσαν το πολύτομο έργο τους με τον τίτλο "Ιστορία της Γαλλικής Επανάστασης" ο Κερβερσό και ο Κλαβελέν.

*63. **Νταλό** (Dalloz). Γαλλικός εκδοτικός οίκος που ιδρύθηκε το 1824 στο Παρίσι από τους δικηγόρους Ντεζιρέ και Αρμάνδο Νταλό. Αμέσως με την ίδρυσή του άρχισε να εκδίδει τη Συλλογή της Γαλλικής Νομοθεσίας.*

*64. Ο Κροπότκιν στο μεγάλο έργο του για τη Γαλλική Επανάσταση ("The Great French Revolution, 1789-1793", σελίδα 261, εκδόσεις Elephant) αναφέρεται στο έργο του καθηγητή **Καρέεφ** (Kareiév) "Οι αγρότες και το αγροτικό ζήτημα κατά το τελευταίο τέταρτο του 18ου αιώνα".*

ISBN 960-7575-01-6